

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH**

**FILOZOFICKÁ FAKULTA**

**ÚSTAV ESTETIKY A DĚJIN UMĚNÍ**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**HORNÍ ZAHRADA ČESKOKRUMLOVSKÉHO ZÁMKU**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Fidler

Autor práce: Gabriela Kertesová

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: 4.

2016

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses. cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 6.5.2016

.....

## Poděkování

Ráda bych zde poděkovala panu prof. PhDr. Petru Fidlerovi za vedení mé bakalářské práce a velmi cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům v knihovně a badatelně NPÚ v Českých Budějovicích za poskytnutí užitečných materiálů. Také děkuji známému příteli za umožnění vstupu do letohrádku Bellarie. V poslední řadě bych chtěla poděkovat svým blízkým a přátelům za pomoc s překladem německých popisků v plánech, za trpělivost a podporu.

## Anotace

Předložená bakalářská práce se zabývá barokní Horní zahradou českokrumlovského zámku s význačnými stavbami letohrádku Bellarie a Hudebního pavilonu. Tato zahrada byla založena již v 17. století za Eggenbergů a dostavěna v polovině 18. století za Schwarzenbergů. Práce shrne dosavadní umělecko-historický vývoj a zaměří se především na interpretaci Horní zahrady prostřednictvím původních plánů. Nejsou opomenuty ani kapitoly týkající se významných staveb a umělců, kteří se na zahradě podíleli. Horní zahrada je zasazena do kontextu českých barokních zahrad, kde je porovnána s parkem v Červeném Dvoře a Květnou zahradou v Kroměříži.

Vedoucí BP: prof. PhDr. Petr Fidler

Klíčová slova: zahrada, Český Krumlov, baroko, Červený Dvůr, Květná zahrada v Kroměříži, Andrea Altomonte, Jan Antonín Zinner, František Jakub Prokyš, Bellarie

## Annotation

The bachelor thesis deals with the upper baroque garden in the Castle of Český Krumlov and significant buildings of the Summer-House Bellarie and Musical Pavilion. This garden was founded in the 17<sup>th</sup> century by Eggenbergs and was completely built in the half of the 18<sup>th</sup> century by Schwarzenbergs. The thesis summarizes the current art-historical development and will primarily focus on the interpretation of the upper park with the help of the original plans. There are also chapters concerning the important buildings and artists who participated with the construction of the garden. The upper park is contextualized in the Czech Baroque gardens, and it is compared with a park in Červený Dvůr and the Flower Garden in Kroměříž.

Key words – a garden, Český Krumlov, baroque, Červený Dvůr, the Flower Garden in Kroměříž, Andrea Altomonte, Jan Antonín Zinner, František Jakub Prokyš, Bellarie

## Obsah

1. Úvod .....	8
2. Literatura .....	11
3. Historie hradu a zámku Český Krumlov .....	13
4. Předchůdci zámecké zahrady .....	15
4.1. Dolní zahrada na Novém Městě .....	15
4.2. Zahrada na ostrově v rybníku pod zámkem .....	16
4.3. Zahrada nad zámkem .....	17
5. Založení zámecké zahrady .....	18
5.1. Nejstarší plány zámecké zahrady .....	21
5.1.1. Plán zámecké zahrady před rokem 1706 .....	21
5.1.2. Plán zámecké zahrady po roce 1706 .....	22
6. Umělecko-historický vývoj zahrady .....	24
6.1. Zahrada v 18. století .....	24
6.1.1. Plán z roku 1750 .....	26
6.1.2. Plán z roku 1776 .....	28
6.2. Zahrada na přelomu 18. a 19. století a 1. poloviny 19. století .....	30
6.2.1. Plán z roku 1816 .....	31
6.2.2. Plán z roku 1826 .....	32
6.3. Zahrada za přeměny na přírodně krajinářský park po 40. letech 19. století ....	33
6.3.1. Plán z roku 1910 .....	34
6.4. Zahrada ve 20. století .....	35
7. Významné stavby českokrumlovské Horní zahrady .....	36
7.1. Letohrádek Bellarie .....	36
7.2. Hudební pavilón .....	39
8. Českokrumlovská Horní zahrada v kontextu barokních zahrad v Čechách .....	40
8.1. Zámecký park Červený Dvůr .....	40
8.1.1. Český Krumlov, plán z roku 1750 a 1779 – Červený Dvůr, plán z roku 1769-79 .....	41
8.1.1.1. Půdorys .....	41
8.1.1.2. Terén .....	42
8.1.1.3. Obsah jednotlivých parterů/bosketů a jejich komponenty .....	42

8.1.2.	Český Krumlov, plán z roku 1826 – Červený Dvůr, plán z roku 1819 ....	45
8.1.2.1.	Půdorys.....	45
8.1.2.2.	Obsah jednotlivých parterů/bosketů a jejich komponenty.....	45
8.2.	Květná zahrada v Kroměříži zvaná Libosad .....	47
8.2.1.	Český Krumlov, plán z roku 1750 a 1779 – Kroměříž, rytiny z roku 1691 od J. van den Nypoorta.....	48
8.2.1.1.	Půdorys.....	48
8.2.1.2.	Terén.....	49
8.2.1.3.	Obsah jednotlivých parterů/bosketů a jejich komponenty.....	49
9.	Významní umělci českokrumlovské Horní zahrady.....	52
9.1.	Andrea Altomonte.....	52
9.2.	Jan Antonín Zinner.....	53
9.3.	František Jakub Prokyš .....	53
10.	Závěr .....	55
11.	Obrazová příloha.....	57
12.	Seznam použitých pramenů a literatury: .....	77
12.1.	Literatura .....	77
12.2.	Prameny .....	78
12.3.	Internetové zdroje .....	79
13.	Seznam obrazových příloh.....	79

## 1. Úvod

Horní zahrada českokrumlovského zámku je nejvýše položenou a nejrozsáhlejší terasou zámecké zahrady. Vzhledem k svažitému terénu musela být zahrada vyrovnána do tří teras, které se stupňovaly směrem od zámku. Horní terasa byla založena na protáhlém obdélníkovém půdorysu při šířce asi 150 metrů a délce 500 metrů.

Zahrada byla založena v 17. století za panování knížete Jana Kristiána z Eggenbergu a jeho manželky Marie Ernestiny ze Schwarzenbergu. Jako architekt byl vybrán schwarzenberský stavitel Jakub Antonín de Maggi, který na svém projektu spolupracoval s mistrem Petrem Spinettou. Žádný projekt ani plán se z této doby nedochoval, proto byla zahrada zkoumána pouze z archivních pramenů.

Další etapa ve vývoji zámecké zahrady se datuje za panování knížete Adama Františka ze Schwarzenbergu. Podobu barokní zahrady zachycuje plán z roku 1750. Plocha Horní zahrady byla rozdělena do dvanácti polí, které tvořily bohatě zdobené boskety a partery.

Po tragickém zahynutí Adama Františka na lovu, převzal roku 1741 vládu jeho syn Josef Adam ze Schwarzenbergu. Horní zahrada byla upravena ve stylu rokokovém. Pro své záměry si kníže vybral vídeňské umělce architekta Andrea Altomonta a sochaře Jana Antonína Zinnera. Stav zahrady z této doby ukazuje plán z roku 1776.

Ke konci 18. století poklesl zájem Schwarzenbergů o využití celého zámeckého areálu včetně zahrady. Složitě rokokové partery a boskety byly velmi náročné na údržbu, tak postupně došlo ke zjednodušení jednotlivých polí ve stylu klasicistním. Na tyto změny můžeme nahlédnout do plánů z roku 1816 a 1826.

Za vlády dalšího schwarzenberského knížete Josefa II. Adolfa ze Schwarzenbergu se zahrada přeměnila v anglicky krajinářském stylu. Po celé zahradě se volně vysazovaly domácí i v té době moderní exotické dřeviny. Výslednou podobu zachycuje plán zámecké zahrady vytvořený v roce 1910.



Tato zahrada byla udržována až do konce schwarzenberské správy v roce 1940. Stav zahrady po druhé světové válce byl velmi špatný a stále se horšil. V roce 1958 bylo v parteru před letohrádkem Bellarie postaveno otáčivé hlediště, které narušovalo dosavadní charakter zahrady.

Horní zahrada se může chlubit význačnými stavbami letohrádku Bellarie a Hudebního pavilonu, jejichž zdi a stropy vyzdobil rokokovou iluzivní malbou umělec Andrea Altomonte.

Je pozoruhodné, jak si českokrumlovská zahrada i přes mnoho změn skrze historické slohy zachovala svůj původní barokní ráz až dodnes.

V bakalářské práci bych chtěla shrnout dosavadní umělecko historický vývoj zahrady s připomenutím předchozích panských zahrad, které se v Českém Krumlově nacházely. Dále bych chtěla za pomoci historických plánů a map nově interpretovat Horní zahradu, přičemž bych chtěla pohovořit o dvou významných stavbách této zahrady a to letohrádku Bellarie a Hudebním pavilonu. Cílem mé práce je také zařadit českokrumlovskou zahradu do kontextu českých barokních zahrad.

Práce je rozdělena do několika kapitol. Jako první pohovořím o literatuře, která se váže k mému tématu a od které jsem se odrazila. Dále pojednám o historii českokrumlovského hradu a zámku, abych přivedla čtenáře lépe do obrazu historie českokrumlovského panství. Další kapitola se zabývá přehledem panských zahrad, jakožto předchůdců dnešní zámecké zahrady.

Ústřední část mé práce se zabývá umělecko-historickým vývojem zámecké zahrady od jejího založení v 17. století až po století 20. Zde se pokouším nově interpretovat Horní zahradu prostřednictvím dochovaných map a plánů. Také pojednám o významných stavbách Horní zahrady, letohrádku Bellarie a Hudebním pavilonu, kde se opět zaměřuji na jejich umělecko-historický vývoj.

Mezi hlavní kapitoly patří i kapitola, kde uvádím českokrumlovskou Horní zahradu do kontextu českých barokních zahrad. Pro tento účel jsem si vybrala dvě zahrady, park v Červeném Dvoře a Květnou zahradu v Kroměříži, které budu s Horní zahradou

porovnávat. Zde srovnám jejich půdorys, terén a také obsah jednotlivých polí a jejich komponenty.

Na závěr ještě pojednám o jednotlivých umělcích, kteří se na českokrumlovské Horní zahradě podíleli.

## 2. Literatura

Významným pramenem pro poznání českokrumlovské zahrady je publikace *Cahiers de Jardins Anglo-Chinois*<sup>1</sup> z 18. století. Zde publikoval plány zámecké zahrady známý pařížský vydavatel a zahradní architekt Georges-Louis Le Rouge. Mnoho prací vycházelo ze studie dendrologa a zahradního architekta Camillo Schneidera *Der Hofgarten in Krumau* in: *Die Gartenanlagen Österreichs-Ungarns in Wort und Bild*<sup>2</sup>. Z vlastního průzkumu a studia archivních pramenů vypracoval studii z 60. let *Rekonstrukce zámecké zahrady v Českém Krumlově*<sup>3</sup> Ing. Ivo Hofman. Jedná se o návrh rekonstrukce zahrady, který se z části uskutečnil. Výčtem důležitých jehličnatých a listnatých dřevin se zabýval Karel Hieke ve své publikaci *České zámecké parky a jejich dřeviny*<sup>4</sup> z roku 1984. Kniha je encyklopedického charakteru, který stručně popisuje historický vývoj zámků a jejich parků, přičemž doplňuje nové poznatky ohledně jehličnatých a listnatých dřevin. Nové poznatky o založení zámecké zahrady sepsal Jiří Zálaha ve stati *Zámecká zahrada v Českém Krumlově v 17. Století*<sup>5</sup>, pro časopis *Památky a příroda* 1985. Jedná se o odborný časopis státní památkové péče. Tento článek je velkým přínosem, ve kterém autor probádal dosud nevyužité a neznámé archivní prameny. Na základě studia archivních pramenů a vlastního průzkumu vypracovala Anna Kubíková<sup>6</sup> vyčerpávající přehled historického vývoje zahrady v roce 1998. Tato práce byla pro mne jednou z nejdůležitějších v ohledu na 17. a 18. století. Autorka přišla s naprosto novými poznatky vyčtených z archivních pramenů. Zámecké zahradě se věnovaly i výtisky o Českém Krumlově jako starší kniha Václava Mencla, Františka Dvořáka a kolektivu *Český Krumlov. Jeho život a umělecký růst*<sup>7</sup> z roku 1948

---

<sup>1</sup> Georges-Louis Le Rouge, *Jardins anglo-chinois ou description des nouveaux jardins a la mode VIII*, Paris (po roce) 1781.

<sup>2</sup> Camillo Karl Schneider, *Der Hofgarten in Krumau, Die Gartenanlagen Österreichs-Ungarn im Wort und Bild. Heft 3. VI. Aus den fürstlich Schwarzenberg'schen Gartenanlagen in Wien und Bohmen*, Vídeň 1911, s. 18–25.

<sup>3</sup> Ivo Hofman, *Český Krumlov – rekonstrukce zámeckých zahrad, Studie*, část A 0, písemná zpráva, České Budějovice 1966.

<sup>4</sup> Karel Hieke, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984, s. 61–63.

<sup>5</sup> Jiří Zálaha, *Zámecká zahrada v Českém Krumlově v 17. století*, *Památky a příroda*, 9, 1985, Praha 1985, s. 532–533.

<sup>6</sup> Anna Kubíková, *Krumlovská zámecká zahrada – její historie*, in: Anna Kubíková – Jiří Olšan, *Zámecká zahrada v Českém Krumlově. Archivní a uměleckohistorický průzkum (rkp.)*, Památkový ústav v Českých Budějovicích, České Budějovice 1998.

<sup>7</sup> Václav Mencl – František Dvořák a kol., *Český Krumlov. Jeho život a umělecký růst*, Praha 1948, s. 134-136, 148-156.

a kniha Jana Müllera<sup>8</sup> z roku 1996. Tyto monografie přispěly spíše k porozumění historie ve vztahu se zámeckou zahradou. Kapitoly o českokrumlovské zahradě najdeme také v souborných publikacích o českém zahradním umění *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*<sup>9</sup> z per Pacákové-Hošťálkové, Petřů, Riedla a Svobody z roku 1999, *Zahrady a parky jižních Čech* autorů Marie Pavlátové a Marka Ehrlicha vydané v roce 2004. Publikace jsou encyklopedického charakteru a pouze opakují, co bylo již dříve napsáno. Shrnutí dosavadních poznatků o historickém a kompozičním vývoji od založení až po současný stav sepsal Jiří Olšan ve své stati *Zámecká zahrada v Českém Krumlově – historie, současnost a budoucnost*<sup>10</sup> v roce 2007. Nejmladší publikací je kniha vydaná Národním památkovým ústavem v Českých Budějovicích *Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*<sup>11</sup>, v níž se zámecké zahradě věnuje Jiří Olšan. Jeho stať se nazývá *Zahrady v obrazu města krajiny Českého Krumlova. Od středověkých počátků do roku 1918*.

---

<sup>8</sup> Jan Müller, *Český Krumlov. Hrad a zámek*, Praha 1996, s. 39- 40.

<sup>9</sup> Božena Pacáková - Hošťálková – Jaroslav Petřů – Dušan Riedl – Antonín Marian Svoboda, *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1999, s. 96–101.

<sup>10</sup> Jiří Olšan, *Zámecká zahrada v Českém Krumlově – historie, současnost a budoucnost*, Zprávy památkové péče 67, 2007, č. 4, s. 267–273.

<sup>11</sup> Jiří Olšan, *Zahrady v obrazu města a krajiny Českého Krumlova – Od středověkých počátků do roku 1918*, Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví, 2010, s. 231-290.

### 3. Historie hradu a zámku Český Krumlov<sup>12</sup>

První údaje o existenci gotického hradu sahají až do roku 1233. Jeho zakladateli byli páni z Krumlova, mocný český rod Vítkovců. Tento rod již nesl ve svém erbu pětिलistou růži, avšak zelenou na bílém poli.<sup>13</sup> Gotický hrad byl v té době ještě malý s jednou věží, kterou známe dnes jako krásnou renesanční stavbu a chloubu Českého Krumlova.

V roce 1302 po vymření rodu pánů z Krumlova zdědil panství příbuzný rod Rožmberků. Jejich vláda na českokrumlovském panství byla dlouhá tři staletí a velice příznivá pro rozvoj hradu i města. V období gotickém byl hrad dále upravován a rozšiřován (postaveny byly např. Horní hrad, kaple sv. Jiří a sv. Kateřiny, dnešní IV. nádvoří). I přesto, že si Rožmberkové zvolili hrad za své sídlo a plnil funkci také obytnou, dbalo se spíše na obranyschopnost hradu.

Svou renesanční podobu získalo panství za vlády posledních Rožmberků bratrů Viléma a Petra Voka z Rožmberka. Za jejich vlády se dominium dostalo na vrchol rozkvětu. Residence se v této době přeměnila na renesanční zámek. Vilém za svého mládí procestoval Itálii, která se stala jeho největší inspirací jak v politickém, tak i kulturním ohledu. Došlo k rozšíření Horního hradu, III. a IV. nádvoří a stavěly se sítě krytých chodeb, které umožňovaly cestu z hradu přímo do zahrady na Novém městě, nebo do kláštera. Velkou část přestaveb svěřili staviteli jménem Baldassare Maggi<sup>14</sup>. Proměnám na renesanční zámek také přispívaly malby v interiérech a exteriérech. Díky prezentaci svého rodu, města a hradu musel vydat Vilém spoustu financí. Petr Vok byl nucen po Vilémově smrti zadlužený majetek prodat císaři Rudolfovi II. Habsburskému. Císař se o nově získané panství příliš nestaral. Došlo k velkému úpadku a zámek chátral. Roku

---

<sup>12</sup> Faktografické údaje o historickém vývoji zámeckého areálu v Českém Krumlově jsem čerpala z následujících materiálů:

- Müller, Český Krumlov (pozn. 8), s. 6-44, 49-52.
- Mencl –Dvořák a kol., Český Krumlov (pozn. 7), s. 12, 22, 58, 87, 100, 102, 131-174.

<sup>13</sup> Dalšími Vítkovci byli páni z Rožmberka, kteří měli červenou růži na stříbrném poli, páni z Hradce zlatou v modrém poli, stříbrnou na červeném poli měli Páni z Landštejna a nakonec zde byli páni ze Stráže, kteří nosili modrou růži na zlatém štítu. In: Müller, hrad a zámek (pozn. 8) s. 6.

<sup>14</sup> Architekt a stavitel vlašského původu, který v Čechách působil od roku 1575. Zde pracoval především pro Rožmberky a pány z Hradce. Jeho renesanční novostavby a přestavby jsou považovány za jedny z nejvýznamnějších. In: Pavel Vlček a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 388-389.

1622 se rozhodl císař Ferdinand II. Habsburský darovat Český Krumlov svému důvěrníkovi Janu Oldřichovi z Eggenbergu. Za prvních dvou generací Eggenbergů se nic podstatného nezměnilo.

Až po nástupu Jana Kristiána I. z Eggenbergu a jeho manželky Marie Ernestiny ze Schwarzenbergu českokrumlovské panství dosáhlo opět hospodářského, stavebního a kulturního rozkvětu. Oba dva byli velice vzdělaní a měli vytříbený smysl pro umění. Zámek přebudovali na pohodlné šlechtické sídlo ve stylu baroka. Mezi jejich nejdůležitější činnosti patřilo založení zámecké barokní zahrady, divadelní budovy a mincovny. Po smrti vdovy Marie Ernestiny, zdědil podle dohody roku 1719 panství Adam František ze Schwarzenbergu, kněžnin synovec. Po tragické smrti Adama Františka v Brandýse nad Labem roku 1732, kde byl neúmyslně smrtelně postřelen, se ujímá majetku vévoda Josef Adam ze Schwarzenbergu. Za jeho vlády se českokrumlovská rezidence přeměnila ve stylu vrcholného baroka a vídeňského rokoka. Pro své umělecké záměry získal významné umělce, jako byl Andrea Altomonte, Jakub Antonín de Maggi, Jan Antonín Zinner, Josef Lederer nebo František Jakub Prokyš. Za nejvýznamnější změny na zámku v tomto období se považují: stavba a výzdoba Maškarního sálu a Zrcadlového sálu, dřevěná chodba vedoucí z Maškarního sálu přes zámecké divadlo do zahrady, úpravy v zámecké zahradě s nově vytvořenou honosnou stavbou kaskádové fontány, přestavba letohrádku Bellarie, vybudování Hudebního pavilonu uprostřed čtvercového bludiště a v neposlední řadě výstavba nové zimní jízdárny.

Ke konci 18. století s nástupem klasicismu se v komplexu zámku skoro žádné stavební změny neudály. Pouze komnaty byly upraveny v historizujících směrech té doby. Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu se svou manželkou od poloviny 19. století přenesli své sídlo na Hlubokou. Od té doby zámek nebyl pravidelně obýván. Od počátku 20. století byly některé části zpřístupněny veřejnosti a zámek byl postupně restaurován. V roce 1950 se stal zámek definitivně majetkem Československého státu, byl zpřístupněn veřejnosti a stal se jedním z nejnavštěvovanějších historických památkových objektů v Čechách. (obr. 1)

## 4. Předchůdci zámecké zahrady

Českokrumlovská zámecká zahrada je jednou z nejkrásnějších, nejznámějších a svou historií i nejzajímavějších panských zahrad. Tato zahrada však nebyla jedinou panskou zahradou v Českém Krumlově, která vznikla při zámeckém dominiu. Předcházely jí 3 panské zahrady, které zde vybudovali poslední rožmberští panovníci Vilém a Petr Vok z Rožmberka. Jedna ze zahrad se nacházela na Novém Městě u sídla paní Anny Rožmberské z Rogndorfu, druhá byla na ostrově v rybníce pod zámkem (v místech dnešní Jelení zahrady) a třetí se nacházela nad zámkem, jež se stala předchůdcem zámecké zahrady, kterou známe dodnes.

### 4.1. Dolní zahrada na Novém Městě<sup>15</sup>

Zahrada na Novém Městě (obr. 2) se rozprostírala uvnitř latránské části Českého Krumlova. Založena byla roku 1547. Patřila Anně Rožmberské z Rogendorfu, druhé manželce šlechtice Jošta III. a matce posledních Rožmberků Viléma a Petra Voka z Rožmberku. Potom, co po smrti svého manžela převzal opatrovnictví nad jejími dětmi strýc Petr V., se rozhodla odejít ze zámeckého panství do poklidnější části města na Latrán na Novém Městě. Zde si postavila dům se zahradou. Syn Vilém koupil ještě 4 další zahrady, které pravděpodobně rozšířily tu původní. Tato zahrada sloužila k odpočinku a relaxaci. Úpravy byly dokončeny až po roce 1562, kdy Anna zemřela.

Z urbáře z roku 1602 se dozvídáme, že zahrada sloužila k pěstování exotického ovoce, bylin, květin a zeleniny. V zahradě se nacházel dům pro zahradníka a 2 luthauzy. Chovali se zde v kašně také pstruzi. Zahrada byla rozdělena na pět částí, které byly od sebe odděleny. V každé části se pěstovalo a nacházelo něco jiného. Například v tzv. třetí ohradě se nacházelo bludiště vytvořené z keřů buxusu. Postaven byl i ptačí domek, kde

---

<sup>15</sup> Faktografické údaje o Dolní zahradě na Novém městě jsem čerpala z následujících materiálů:

- A. Kubiková, *Zaniklá krumlovská knížecí zahrada na Novém Městě*, Památky a příroda 11, 1986, s. 593–594.

se chovalo ptactvo. Roku 1601 náleželo panství císaři Rudolfovi II., za jehož vlády zahrada velice upadla. Za vlády Eggenbergů od roku 1622 zahrada opět vzkvétala.

Po roce 1719 přišli do Českého Krumlova Schwarzenbergové. Jelikož byla zahrada umístěna daleko mimo zámek a sídlila vedle pivovaru, její význam upadal. V té době byla nazývána „kuchyňskou zahradou“. Udržovaná byla stále, bohužel už se využívala jen její malá část pro zásobování dvora na zámku. K té potřebě se zde postavily skleníky. Roku 1870 byly skleníky z úsporných důvodů zrušeny a části zahrady rozprodány. Od 90. let 20. století patří pivovaru Eggenberg a je veřejnosti nepřístupná.

#### **4.2. Zahrada na ostrově v rybníku pod zámek<sup>16</sup>**

Tato renesanční zahrada (obr. 3) se nacházela na území dnešní Jelení zahrady, přesněji na místě parkoviště pro osobní automobily.

V roce 1463 byl zmiňován takzvaný panský rybník, který se stal předchůdcem této zahrady. Tehdy sloužil jako součást hradního opevnění a zdroj pitné vody. V roce 1593-1598 byla založena na ostrově uprostřed rybníka zahrada, která byla postavena na půdorysu čtverce, v jehož středu se nacházel lusthauz. Celá zahrada byla ohrazena zdí s ochozy. Rybník byl po obvodu zpevněn hrázemi a také obehnán obvodovou zdí. Kolem rybníku vznikla obora, zřejmě pro chov zvěře. Zahradu velmi poškodila povodeň v roce 1598. V době třicetileté války byl rybník zasypán a zahrada byla značně poničena za účelem opevnění. Později se na tomto místě nalézal ovocný sad, který zde byl po dlouhá staletí. Také je zde zmiňována luštitrna semen a brusírna drahokamů. Od roku 1800 zde byla vytvořena botanická zahrada, která byla po velké povodni v roce 1848 zrušena a vznikla zde volná parková úprava. V 90 letech 20. století zde bylo vybudováno parkoviště.

---

<sup>16</sup> Faktografické údaje o zahradě na ostrově v rybníku pod zámek jsem čerpala z následujících materiálů:

- M. Pavlátová – M. Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, 2004, s. 106-107.
- Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 240.



### 4.3. Zahrada nad zámekem<sup>17</sup>

K zahradě nad zámekem sahají písemné prameny až do roku 1555. Rožmberský kronikář zaznamenal tohoto roku, že „*Lusthaus nahoře v zahradě nad zámekem Krumlovem staví se toho roku na místě dohotoven.*“<sup>18</sup> V té době byla založena za zahradou také obora. Na konci 16. století ležela zahrada někde v dolní části dnešní zámecké zahrady a lusthaus se nacházel někde v její jižní části. Mezi roky 1601 – 1622, kdy Český Krumlov patřil císaři, se nad zámekem i okolo zámku nacházely 3 štěpnice, pěstovala se zde zelenina, květiny i bylinky různého druhu. Anna Kubíková ve své práci<sup>19</sup> uvádí, že v roce 1613 bylo v popise českokrumlovských zahrad psáno, že jedna ze štěpnic, kde se nacházel lusthaus, několik let nerodila a tak zde byla pouhá bezvýznamná zeleň pro dobytek. Roku 1618 v souvislosti se stavovským povstáním a následně třicetiletou válkou byly těsně kolem zahrady vybudovány opevňovací valy, které bránily průniku na zámek. Na konci třicetileté války někdy na přelomu 40 a 50. let 17. století zahrada velice chátrala a nebyla nijak opečovávána. Zřejmě byla poničená, nebo zničená úplně.

---

<sup>17</sup> Faktografické údaje o zahradě nad zámekem jsem čerpala z následujících materiálů:

- B. Bečvářová, *Dvorní zahrada na Krumlově*, Československé zahradnické listy XXIV, 1927, č. 13, s. 97-98.
- Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 267.
- Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 2-4.

<sup>18</sup> Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 2.

<sup>19</sup> Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 3.

## 5. Založení zámecké zahrady<sup>20</sup>

Roku 1622 dostal rod Eggenbergů od císaře Ferdinanda II. Habsburského královský majetek v Českém Krumlově. První dvě generace (Jan Oldřich a Jan Antonín) se bohužel nijak nezasloužily o celkový rozkvět panství po úpadku z třicetileté války, tudíž ani neprojevily žádný zájem ve vztahu k zámecké zahradě. Důvod byl takový, že se panovníci na českokrumlovském panství příliš nezdržovali.

Velký přínos znamenala pro Český Krumlov až vláda Jana Kristiána I. z Eggenbergu, který se roku 1666 oženil s Marií Ernestinou z rodu Schwarzenbergů. Oba dva byli velice vzdělaní a sdíleli svou vášeň pro umění a kulturu. Ještě v mládí Jan Kristián se svým mladším bratrem Janem Seyfredem podnikl kavalírskou cestu po Evropě, která se pro budování barokní zahrady a zámku stala velkou inspirací. Na svých cestách navštívil římskoněmeckou říši, Španělsko, Spojené Nizozemí, Švýcarsko, Francii a Itálii. Jan Kristián a jeho manželka chtěli z dosud starého rožmberského zámku vytvořit příjemné a pohodlné šlechtické sídlo. Součástí toho plánu se stala i barokní zahrada. Nejdříve věnovali oba svou pozornost Dolní zahradě na Novém Městě, kde nechali roku 1668 vybudovat umělou jeskyni, takzvanou grottu.

Zámecká zahrada, kterou známe dodnes, však byla vybudována až na konci 70. let 17. století. Byla založena na místě bývalé panské zahrady tzv. horní zahrady za horním zámkem. Její výhodná poloha a velkolepý výhled, bylo pro založení nové panské zahrady to nejlepší. Pozemky této zahrady, které náležely k zámku, však nebyly příliš velké. Kristián se tedy rozhodl přikoupit další od města Českého Krumlova a českokrumlovských měšťanů, které s těmito pozemky těsně sousedily. Jako architekt byl vybrán Jakub Antonín de Maggi, „vypůjčený hlubocký schwarzenberský stavitel“<sup>21</sup>. Jiří Olšan ve své práci<sup>22</sup> diskutuje možnost, že Jan Kristián a Marie Ernestina nebyli pouze iniciátory založení zahrady, ale že se podíleli i na jejím konceptu. Usoudil tak z

---

<sup>20</sup> Faktografické údaje o založení zámecké zahrady jsem čerpala z následujících materiálů:

- Zálaha, zahrada (pozn. 5), s. 532–533.
- Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 5-7.
- Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 267-269.
- Pavlátová – Ehrlich a kol., zahrady (pozn. 16), s. 120-121.

<sup>21</sup> Zálaha, zahrada (pozn. 5), s. 532.

<sup>22</sup> Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 268.

jejich vzdělanosti a kulturním přehledu. Jakub Antonín de Maggi, který spolupracoval s mistrem Petrem Spinettou (knížecí stavitel, zednický mistr) byl nejenom autorem návrhu, ale od roku 1678 vedl veškeré práce spojené se zahradou. Projekt z té doby se bohužel nedochoval, tak podoba zahrady těsně po jejím založení může být zkoumána pouze z archivních pramenů.

Pro zajištění optimálních plošných a prostorových proporcí byla zahrada založena na obdélníkovém půdorysu. Důvodem byl strmý svah na jižní straně zahrady a velmi svažité terén na straně severní. Její hlavní osa vedla středem zahrady a rozdělovala ji na dvě souměrné části, které byly rozděleny do čtvercových polí (s výjimkou nejnižší obdélné terasy Grassgarten) o rozměru přibližně 36 vídeňských sáhů.<sup>23</sup> Toto pojetí by mohlo připomínat koncept ještě raně manýristické zahrady.

Zvýšená pozornost byla věnována zarovnání terénu do několika teras (1678-1683). Tehdy byly terasy 3, které byly výškově rozděleny od nejnižší po nejvyšší směrem od zámku. Jednalo se o tyto terasy: travnatá zahrada (Grassgarten), květinová zahrada (Blumengarten) a zahrada na horní terase. V roce 1702 byla zmiňována mezi zahradou a fasádou tzv. Renesančního domu terasa čtvrtá, která nesla název „Královská zahrada“ (dnešní Štěpnice).

Zatímco se pracovalo na úpravách terénu, začaly se kolem celé zahrady stavět obvodní zdi. Do zdi byla prolomena vyhlídková okna, která nabízela obrazy krajiny určené k potěše a prohlížení. Tyto zdi se až na pár změn dochovaly dodnes. V zadní části zahrady byl vyhlouben rybník, který byl roku 1686 vydlážděn kamennými deskami, jež jsou na dně rybníka dodnes. Přívod vody do tohoto rybníka byl zajištěn vodovodem, který byl roku 1685 vybudován pro zajištění vody na stavbě.

Zámecká zahrada si vyžádala velmi zvláštní řešení. Neobvyklé a složité uspořádání terénu na návrší totiž nedovolovalo přímé spojení mezi zahradou a zámkem. Východiskem této situace byla stavba krytých chodeb, které vedly přímo z apartmá kněžny Marie Ernestiny. Chodby byly zprvu nesené dřevěnými, později zděnými mosty.

Charakteristickým znakem zahrady byla uzavřená dvoupólovost. Zahrada byla osázena kolem roku 1684 podél obvodních zdí vysokými habrovými stromy. Kompoziční

---

<sup>23</sup>36 vídeňských sáhů = 68,27 m (1 vídeňský sáh = 189,65 cm). In: Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 269.

spojení s přírodou se v tomto případě neuplatňovalo. Jelikož zahrada nenavazovala na fasádu zámku, Maggiho kompoziční osa zahrady vycházela z fontány v květinovém parteru a končila na ostrůvku v rybníku na konci zahrady.

Roku 1690 byla postavena původní stavba letohrádku Bellarie, která byla jakýmsi středem zahrady, jak v půdorysném, tak i významovém smyslu. V souvislosti s touto stavbou, byla v jihovýchodní zdi otevřena nová brána tzv. střední. Letohrádek se nacházel na skalním útvaru, který byl upraven pro základy stavby. Její vnitřní i vnější stěny byly vyzdobeny štukatérem Michaelem Biancem. Letohrádek měl 11 oken a 16 slepých oken, které namaloval a očísloval malíř Hafengueth. Bellarie byla v prvním patře zděná. Z patra prvního vedlo šnekovité schodiště do druhého dřevěného patra. Tato galerie neměla okna, pouze vyhlídkové otvory se zábradlím.

Jak jsem se již zmiňovala, část zahrady nazývaná „Grassgarten“ nebyla rozdělena do čtvercových polí. *„Její šířka byla odvozena ze základního čtvercového modulu rozdělením na dvě poloviny“*<sup>24</sup> – přibližně 34m. Původně tato zahrada sloužila jako ovocný sad, později po založení zimní jízdárny, byla předělána na „Letní jízdárnu“. V květinové zahradě, neboli „Blumengarten“ se nacházela osmiboká fontána s velkou hlavou Turka s havranem, velkou mořskou rybou a třemi skálami se třemi havrany<sup>25</sup>, ježž dodal sochař Martin Lindenmayer z Českého Krumlova. Roku 1703 byla předělána a náležely ji tři chrliče.

Historické názvy zahrady a jejích částí jsou velice důležité pro určení jejich využití. V době, kdy byla zahrada založena, měla několik názvů: *Horní zahrada (k opaku od Dolní zahrady na Novém Městě), Nová zahrada, Nová dvorní zahrada. V roce 1707 nechala kněžna Marie Ernestina svou oblíbenou zahradu vyměřit zeměměřičem a zahrada jako celek byla tehdy označena jako Lustgarten neboli Libosad.*<sup>26</sup> Třeba „Královská zahrada“ byla patrně označována „královskou“, poněvadž sloužila soukromě knížecímu páru. Další terasou je kupříkladu „Blumengarten“, květinová zahrada nese název, který vypovídá sám o sobě. V tomto květinovém parteru převládaly květiny a okrasné keře. Důležité je vědět, že v tomto období založení zahrady nebyla

---

<sup>24</sup>Olšan, zahrada (pozn. 10) s. 269.

<sup>25</sup>Turek s havranem – motiv ze schwarzenberského rodového znaku; tři havrani – motiv z eggenberského rodového znaku.

<sup>26</sup>Olšan, zahrada (pozn. 10) s. 269.

mezi jednotlivými částmi programová vazba. Každá terasa měla jiný vlastní význam a využití.

Zprvu měla zahrada pozdně manýristickou podobu. Postupně se začaly uplatňovat barokní prvky jako je hloubková kompoziční osa. Ta vedla ze středu dolního parteru zvýrazněným bazénem s fontánou a zakončovala jej fontána na ostrůvku uprostřed rybníku. Dalším barokním prvkem bylo vysázení habrů pro vytvoření vysokých tvarovaných stěn. Nakonec také neobvyklé umístění letohrádku Bellarie, který pozoruhodně narušoval manýristické uspořádání konceptu zahrady.

Jako zdroj inspirace je možné pokládat především italské manýristické zahrady a raně barokní zahrady. Z českých zahrad je to například Květná zahrada olomouckého biskupa v Kroměříži.

### **5.1. Nejstarší plány zámecké zahrady<sup>27</sup>**

Jedná se o dva plány, které lze datovat díky archivní zprávě, kterou publikovala Anna Kubíková ve své práci<sup>28</sup>. V této zprávě byl předložen návrh o chystané stavbě mostu mezi zámekem, divadlem a zahradou z ledna 1706. Na jednom plánu se most nenachází, tudíž se dá datovat ještě před rokem 1706. Druhý plán vznikl někdy po roce 1706, jelikož zachycuje již postavený most.

#### **5.1.1. Plán zámecké zahrady před rokem 1706<sup>29</sup>**

Tyto nejstarší plány nám ozřejmí podobu nově založené zámecké zahrady za panování spoluiniciátorů zahrady Jana Kristiána I. z Eggenbergu a jeho manželky Marie Ernestiny.

---

<sup>27</sup> Faktografické údaje o nejstarších plánech zahrady jsem čerpala z následujících materiálů:

- Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 6-7.

<sup>28</sup> Jedná se o zprávu (22/ SOA ČK, Vs ČK, I 7Galfa 2 a). In: Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 6.

<sup>29</sup> Plán zámecké zahrady před rokem 1706, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 7 G alfa 2 a.

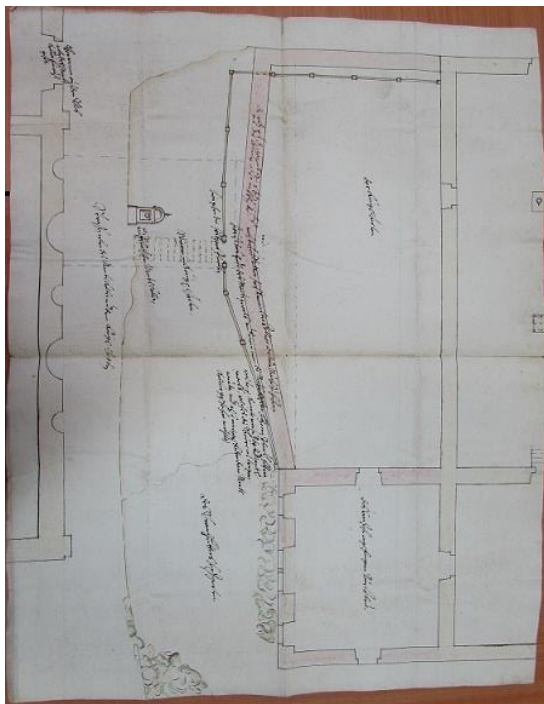
Plán (obr. 4) dokumentuje vnější zeď tzv. Renesančního domu, která ještě nebyla propojena se zahradou pomocí krytých chodeb. Dále jsou zde zakresleny schody, které vedou do „Královské zahrady“. Tato zahrada je obklopena plaňkovým plotem, je zde už červeně naznačena ohradní zeď, která ho má v pozdější době nahradit. Tato kamenná zeď plynule navazuje na zeď, kterou je obklopen zbytek zahrady. Vedle schodů je zakreslena stavbička, u které je napsáno „větrací otvor sklepa na Plášti“. Vedle Královské zahrady se nachází stavba, která je popsána jako „před rokem započatá novostavba“ (dnes se přibližně na tomto místě nachází zimní jízdárna). Zbytek zahrady zde není zakreslen.

### **5.1.2. Plán zámecké zahrady po roce 1706<sup>30</sup>**

Na tomto plánu (obr. 5) je zahrada pojmenována jako „Nová zahrada“ (německy „Der Neue Garten“). Plán je zkreslený, ve špatném měřítku. Prostor zahrady obehnaný ohradními zdmi není nijak rozdělený. Vodní nádrž, která se na západní straně zahrady nachází už od roku 1686, v této době ještě ležela mimo ohrazený areál. Je to velice zajímavé, protože měla uzavírat hlavní kompoziční osu. Na jižní straně, se nachází spojovací chodba, která vede z Renesančního domu do zahrady. Plán také zachycuje Královskou zahradu, u které ochranná zeď již nahradila plaňkový plot. Objekt, který se nachází vedle ní, je dostavěn a propojen schodištěm. Zamýšlený vstup ze severní strany z plánu před rokem 1706 nebyl proveden. Plánek znázorňuje také dům zahradníka na severní straně (dnešní „Křčma Markéta“) a střílnici na jižní straně oddělenou od hlavní zahrady (tento pozemek zde existuje dodnes). Zahrada byla přístupná branami (s výjimkou vstupu z kryté chodby) ze všech stran. Vstup do zahradníkovy domu, střílnice a neznámé novostavby byl možný přímo ze zahrady.

---

<sup>30</sup> Plán zámecké zahrady po roce 1706, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. N. I 22 a.



Plán zámecké zahrady před rokem 1706



Plán zámecké zahrady po roce 1706

## 6. Umělecko-historický vývoj zahrady

### 6.1. Zahrada v 18. století<sup>31</sup>

Další etapa ve vývoji zámecké zahrady se datuje za panování knížete Adama Františka ze Schwarzenbergu, synovce Marie Ernestiny. Ten získal krumlovské panství po smrti Jana Kristiána I. z Eggenbergu (†1710) a jeho manželky (†1719). Jelikož manželský pár neměl žádného potomka, tak podle starší smlouvy z roku 1769 měl zdědit panství po vymření Eggenbergů rod Schwarzenbergů. Adam František se stal spojením majetku eggenberského s majetkem schwarzenberským (Hluboká, Třeboň a Protivín) nejbohatším feudálem v Čechách. Rezidenci přenesl do Českého Krumlova, přesto však věnoval svou pozornost na dostavbu paláce ve Vídni, kde tento rod zaujímal význačná místa na dvoře už delší dobu.<sup>32</sup>

Z roku 1720 existuje popis k nedochovanému plánu Krumlovské zahrady, který představoval návrhy na úpravy podle Adama Františka ze Schwarzenbergu. Tento popis jako první poznamenává Anna Kubíková ve své práci<sup>33</sup>. Popis zaznamenal: „*letohrádek Bellarii, velkou železnou mříž s knížecím znakem, cestu mezi nově upravenými (nebo zřízenými) částmi zahrady, růžové špalíry a vysoké keře, špalíry ze zákrsků a dříví a hlavní cestu se špalíry z ptačího zobu a pyramidami*“<sup>34</sup>. Dále také změny, které se měly týkat dezénu parterových ploch a zřízení nové fontány ve středu „Květinového parteru“. Podle archivních pramenů nechal od roku 1720 osázet kníže zahradu bílými buky a doplnit nové špalíry. Poblíž malého rybníčka „Hutschenteichlu“, který byl v zadní části kousek od hlavního rybníka, se nacházela houpačka se čtyřmi sedadly<sup>35</sup>. V roce 1729

---

<sup>31</sup> Faktografické údaje o vývoji zahrady v 18. století jsem čerpala z následujících materiálů:

- Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 7-13.
- Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 270-272.
- Mencl – Dvořák a kol., Český Krumlov (pozn. 7), s. 148-156.
- Pavlátová – Ehrlich a kol., zahrady (pozn. 16), s. 121-124.

<sup>32</sup> Mencl – Dvořák a kol., Český Krumlov (pozn. 7), s. 148.

<sup>33</sup> (SOA ČK, Vs ČK, I 7Galfá 2 a), In: Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 7-8.

<sup>34</sup> Pavlátová – Ehrlich a kol., zahrady (pozn. 16), s. 123-124.

<sup>35</sup> Roku 1724 se zřítily stará houpačka, podle níž byl pojmenován přiléhající rybník „Hutschenteichl“. Byla zde postavena houpačka nová, kterou roku 1733 poničila vichřice. Poté byla na přání kněžny Eleonory Amálie postavena opět nová. In: Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 8.



byl vypracován návrh na nový vodní stroj, který měl přivádět vodu z říčky Polečnice do zahrady. Tento projekt byl následně zrealizován. Nový vodní stroj dostatečně zásoboval dvorskou zahradu tak, že později bylo zřízeno v zahradě pět nových fontán.

Podobu této zahrady zachycuje plán z roku 1750, který byl zhotoven knížecím zeměměřičem Johannem Georgem Planskerem. Tento půdorysný plán je význačný tím, že ukazuje vévodskou zahradu v podobě ještě před velkou rokokovou změnou. Je zde zachycena starší barokní fáze, před tím, než byly radikálně pozměněny náplně jednotlivých čtvercových polí.

Roku 1732 se v zahradě měla konat velká divadelní slavnost<sup>36</sup> na počest císaře Karla VI., který měl město a zámek navštívit. Přípravy slavnosti však přerušila tragédie, při níž kníže Adam František zahynul. Stalo se tak při honu Brandýse nad Labem, kdy smrtelným výstřelem císař Karel VI. nešťastně trefil knížete. Od roku 1741 převzal vládu jeho syn Josef Adam ze Schwarzenbergu. Do té doby vedla správu panství jeho matka, kněžna Eleonora. Jeho vláda mezi lety 1741- 1782 přinesla krumlovskému panství po umělecké stránce do té doby největší rozkvět. Za jeho vlády prodělal celý zámecký soubor včetně zahrady úpravu v rokokovém stylu. Prvním projektem, který provedl, byla stavba zimní jízdárny v roce 1744-1746. Vedle zimní jízdárny, v místech kde se nacházela letní jízdárna, nechal postavit nový kuželník. Důležité byly také opravy interiéru letohrádku a opravy zámeckého rybníka. Pro své záměry si kníže vybral vídeňské umělce architekta Andrea Altomonta a sochaře Jana Antonína Zinnera. J. A. Zinner se stal knížecím inspektorem schwarzenberských zahrad a tak zde mohl plně uplatnit své poznatky z vídeňského Belvederu, který se nejspíše stal také vzorem pro tuto rokokovou úpravu. Na úpravách zahrady se pracovalo ještě další dvě desetiletí. V té době zahrada dosáhla své nejvyšší umělecké úrovně. Stav zahrady z této doby ukazuje plán z roku 1776 otištěný v publikaci *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*<sup>37</sup>.

Podle Jiřího Olšana se úpravy týkaly přední části zahrady, tedy od letohrádku směrem k zámku. „*K hlubšímu odklonu od barokního kompozičního konceptu zahrady došlo*

---

<sup>36</sup> Na divadelní slavnosti mělo účinkovat 130 dvorních hereců a hudebníků a chystalo se v zámecké zahradě obrovské otevřené divadlo. In: Mencl – Dvořák a kol., Český Krumlov (pozn. 7.), s. 150.

<sup>37</sup> Z. Dokoupil, P. Neumann, D. Riedl, I. Veselý, *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*, 1957, nestránkováno.

*pouze na terase Dolního parteru. Zde po zrušení květinového parteru s fontánou ve středu zanikl východní vrchol kompoziční osy barokní dispozice celé zahrady*<sup>38</sup>. Olšan dodává, že východiskem hlavní osy se nyní stává nově vytvořená kaskádová fontána. Zatímco přední část byla upravena ještě ve stylu staršího baroka, zadní část tvořená boskety už byla ve stylu rokokovém. Podle Jiřího Olšana tedy není pochyb, že zahrada byla silně ovlivněna schwarzenberskou zahradou ve Vídni. Principy vídeňského vrcholného baroka a rokoka jsou shodné s principy dvorské českokrumlovské zahrady. Jedná se o dlouhé a úzké zahrady s jednou hloubkovou osou, terén vymodelovaný do teras, kde se na přechodech mezi nimi vyskytují monumentální schodiště, nebo fontány se sochařskou výzdobou.<sup>39</sup>

### **6.1.1. Plán z roku 1750<sup>40</sup>**

Tento plán mi poskytuje nahlédnout na barokní zahradu těsně před její rokokovou úpravou. Při analýze tohoto plánu (obr. 6) a všech níže uvedených se budu zabývat pouze tzv. Horní zahradou.

Plocha této zahrady byla rozdělena do 12 polí, z nichž téměř všechna byla čtvercového tvaru. Výjimku tvořilo obdélníkové pole, na kterém stál letohrádek Bellarie. Každý oddíl nese samostatný název, který je na plánu zapsán. Na rozdíl od jednoho z nejstarších plánů, se rybník již stal součástí ohrazeného areálu.

Mezi terasou dolního parteru a horní terasou se nachází uprostřed převisu schodiště. Dva zrcadlovitě stejné boskety nazvané „Stiblstück“ nacházející se vedle schodiště byly geometricky rozděleny na čtyři části osázené lesíky s kruhovým záhonem uprostřed. Na každém z dílu včetně kruhového záhonu se uprostřed nachází strom kuželovitého tvaru.

Letohrádek Bellarie leží uprostřed obdélníkového bosketu, který svou velikostí spojuje přesně dva čtvercové. Po stranách letohrádku jsou dva sestříhané tvarované boskety

---

<sup>38</sup>Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 251.

<sup>39</sup>Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 270-272.

<sup>40</sup> Plán zámecké zahrady – 1750, autor Jan Jiří Plansker. SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I N.136.

nazvané „Boscaty“, které tvoří spolu s cestami zajímavé ornamenty. Před Bellarií se nachází dva složité tvarované květinové partery. Uprostřed broderie stojí malý bazén s vodotryskem, kolem něhož jsou vysázeny stromy ve tvaru kužele. Celý parter lemoval záhon, v jehož osách stran a v rozích stál strom ve tvaru kužele. Vnitřní část vyplňují ornamentální záhony například vějířového typu. Tyto partery jsou označeny jako „Das neue Stück“.

Pole zvané „Kreitelstück“(bylinková zahrada) se nachází západně od Bellarie. V jeho středu se vyskytuje kruhový květinový záhon rozdělený na dvacet částí, uprostřed něhož na kruhovém trávníku roste vysoký strom. Kolem tzv. květinových hodin byl prostor osázen zřejmě ovocnými stromy.<sup>41</sup> Naproti tomuto parteru se nachází parter zvaný „Schneckenstück“. Název je odvozen zřejmě od okrasných prvků ve tvaru volut, které připomínají tvarem ulitu šneků. Uprostřed se objevuje opět květinový záhon rozdělen na osm geometrických prvků. Stejně jako u předchozího je okolí záhonů osázeno stromy. Bosket „Büchenwaldl“, jehož cestní síť je hvězdicovitého tvaru, je celý osázen, podle názvu, zřejmě buky. Bosket s pstruhovým rybníčkem naproti, nazvaný „Forellen oder Hütschen Teichtl“, je položen níž než partery a boskety v okolí, neboť je na jeho severní straně v rohu schodiště. Rybník je po obvodu osázený stromy. Za každým z těchto dvou posledně zmíněných bosketů se nachází loubí po celé jejich šíři. Další a zároveň poslední boskety nejsou patrně dodělány. Jediné, co je zde zakresleno, jsou cesty, které vedou z hlavní osy zahrady do středů bosketů. Podle názvu „Fiechtenwaldl“ a pozdějších plánů lze soudit, že zde byly vysázeny smrkové lesy.

Závěr celé kompoziční osy tvoří zámecký rybník, v jehož středu je zakreslen ostrůvek s fontánou. Rybník je po celém svém obvodu osázen stromořadím.

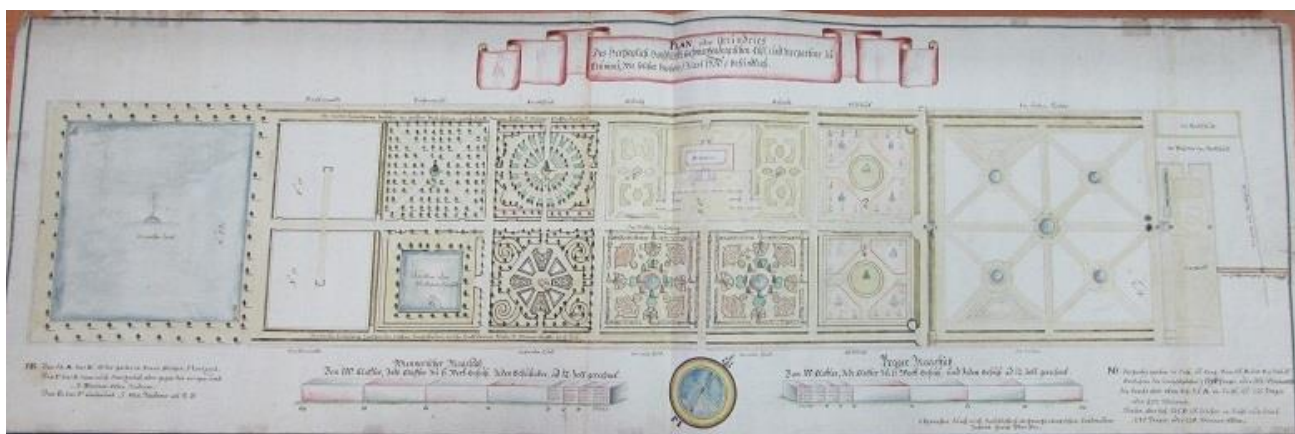
Celá zahrada je obehnaná ohradní zdí. Podél severní a jižní zdi jsou kolem bočních cest vysázeny dvě řady vysokých habrových špalířů. Výjimkou byla část kolem rybníka. Zde na habry navazovaly vysázené stromy. Ve srovnání s plánem po roce 1706 zde přibyly dva nové vstupy do zahrady a to na krajích svahu mezi horním a dolním parterem.

Na závěr z plánu vyplývá, že Horní zahrada byla postavena v duchu francouzského baroku. Základním barokním prvkem je hloubková kompoziční osovost, která

---

<sup>41</sup>Podle Jiřího Olšana se jedná o přesnou repliku motivu „záhonu čtyř ročních období“ ze zahrady Hortus Palatinus v Heidelbergu. In: J. Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 249.

rozdělovala zahradu na dvě části. Tuto kompozici ještě prohlubovaly dlouhé habrové špalíry, vysázené kolem bočních cest. To vše navíc podporovalo množství ornamentálně zdobených květinových parterů a složitě stříhaných bosketů, které se v zahradě nacházejí.



Plán z roku 1750

### 6.1.2. Plán z roku 1776<sup>42</sup>

Plán z roku 1776 nám objasní podobu zahrady v době, kdy byla na vrcholu svého vývoje po její rokokové úpravě.

Na plánu (obr. 7) zámecké zahrady si můžeme povšimnout změny v ose svahu začínajícího horního parteru. Dříve se zde nacházelo schodiště. Nyní zde stojí nová monumentální kaskádová fontána<sup>43</sup>. Následující boskety ze stříhaných keřů zde tvoří cesty ve tvaru hvězdic, které jsou protknuté elipsou. Uprostřed elipsy se nachází geometricky tvarovaná travnatá část.

Po rokokové úpravě letohrádku přibylo na plánu nové točité schodiště. Tvarované cesty v bosketu po obou stranách letohrádku byly zcela zrušeny. Nahradilo je pravidelné stromové osázení, v nichž se na každé straně nacházel ornamentálně tvarovaný travnatý

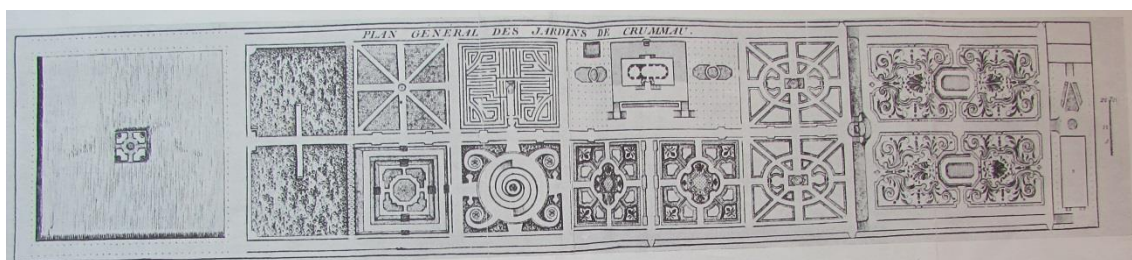
<sup>42</sup> Plán zámecké zahrady – 1776, Zdeněk Dokoupil, P. Neumann, D. Riedl, I. Veselý, *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*, 1957, obrazová příloha.

<sup>43</sup> Stavba kaskádové fontány proběhla v letech 1750-1753. Monumentální fontána navržená Andreasem Altomontem nesla sochy říčních bohů. Sochařskou výzdobu zhotovil J. A. Zinner s pomocí budějovického sochaře Matyáše Griesslera. Kolem fontány podél hlavní příčné cesty byla vybudována nová parapetní zeď. O pár let později zde vytvořili balustrádu, na níž stálo 20 kamenných váz a čtyři sochy puttů. In: Pavlátová – Ehrlich a kol., *zahrady* (pozn. 16) s. 123-124.

povrch. Na levé straně blíže k bludišti je v plánu zakreslen objekt. Anna Kubíková se ve své práci<sup>44</sup> zmiňuje o voliére, nebo domku pro ptáky, který měl zděné základy. Neví se však jistě, kde stál. Pokud byl do plánu zakreslen, mohlo by se jednat o tento objekt.

Květinové partery naproti letohrádku byly ochuzeny o bazény s vodotryskem. Na ploše byl vytvořen nový složitý dessin. Uprostřed je vysázen spletitý květinový záhon, který spojuje motiv kvadrilobu, palmety a meandru. V rozích jsou ornamentálně střižené keřky s květinovou výsadbou. V bosketu západně od Bellarie bylo namísto tvarované květinové výzdoby vytvořeno čtvercové bludiště. Uprostřed se nacházel dřevěný altán zvaný Hudební pavilon. Naproti čtvercovému bludišti se nyní nachází tzv. šnekovité bludiště. Okrasné prvky ve tvaru volut v rozích zůstaly, uprostřed se však namísto květinových záhonů vytvořil labyrint, který podle Jiřího Olšana téměř doslova citoval bludiště z knihy Dezalliera d'Argenville<sup>45</sup>. Bosket vedle čtvercového bludiště byl až na malé změny ponechán. Protější bosket byl ochuzen o pstruhový rybník, který nahradil tvarovaný trávník. Podle schodů, které jsou zde zakresleny lze soudit, že byl terén na krajích a uprostřed bosketu snížen. Poslední boskety před zámeckým rybníkem zůstaly až na menší změny stejné. Také čtvercový rybník v závěru hlavní osy zůstal stejný. Ostrůvek byl pouze lépe zakreslen.

Z plánu vyplývá, že se zahrada začala proměňovat ve stylu rokoka. Hlavní barokní myšlenka však zůstala zachována. Mezi rokokové prvky zahrady patří například nově vytvořená bludiště, která číší svou hravostí a tajemností. Stejně tak jako altán uprostřed jednoho z nich. Jednotlivé boskety jsou více uzavřené a působí tak mnohem intimněji.



Plán z roku 1776

<sup>44</sup>Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 12.

<sup>45</sup>Antoine Joseph DEZALLIER D'ARGENVILLE: *Théorie et pratique du jardinage*, 1712. In: Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 270.

## 6.2. Zahrada na přelomu 18. a 19. století a 1. poloviny 19. století<sup>46</sup>

Ke konci 18. století poklesl zájem Schwarzenbergů o využití celého zámeckého areálu včetně zahrady. Panství bylo pro ně příliš malé a stísněné a tak zde pobývali jen občasně. Složitá zahradní úprava nemohla být nadále ve velké míře udržovaná. Z tohoto důvodu došlo ke klasicistnímu zjednodušení jednotlivých parterů a bosketů. Ty se měnily v romantická místa a v lesy bez kompozičních hodnot. Sbirka cizokrajných dřevin, které se v zahradě nacházely, byla velkolepá. Dřeviny zásadně změnilы vzhled zahrady, např. vysázením stromořadí vlašských topolů. Tyto stromy zde měly nabudit atmosféru antické krajiny. Změny trvaly až do 40. let 19. století.

První projevy klasicismu se uplatnily na úpravě dolního parteru. Broderiová úprava celého parteru byla zrušena a nahrazena trávnikem s kruhovými záhony. Později se klasicistní změny dotkly i parterů a bosketů horní terasy. Dokonce se v jednom bosketu již uplatnil vliv přírodně krajinářského parku.

Architektonická složka barokní zahrady zůstala stále uchována. Od úprav letohrádku Bellarie, postavení Hudebního pavilonu a kaskádové fontány s balustrádou podél parapetu žádné nové architektonické objekty ani výtvarná díla nevznikly.

Projevy klasicismu v zámecké zahradě je možné najít na plánu z roku 1792 zhotoveným Ing. Janem Nepomukem Šimouškem (obr 8). Na tomto plánu jsou viditelné změny pouze v oblasti dolního parteru. Horní zahrada si stále zachovala svou rokokovou podobu, klasicistní změny se jej do této doby ještě netýkaly, proto se tímto plánem nebudu více zabývat. Na plánu jsou však zachyceny budovy, které přiléhají k ohradní zdi a mají cosi společného se zahradou. Jedná se o již zmiňovanou střelnici, domek pro zahradníka a nově zmiňovanou oranžerii na jihu od zahrady. Střelnice je na tomto plánu velice dobře vykreslena. Z plánu je možné vyčíst, že byla rozdělena na tři části, v nichž se nachází například vodní nádrž a zřejmě ovocný sad.

---

<sup>46</sup> Faktografické údaje o vývoji zahrady na přelomu 18. a 19. století a počátku 1. poloviny 19. století jsem čerpala z následujících materiálů:

- Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 256-257, 261-262.
- Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 272.

Podobu zahrady po zjednodušení v klasicistním období zachycuje plán z roku 1816, nakreslený Ing. Josefem Faltou. (obr. 9)

Po zjednodušení zámecké zahrady můžeme také nahlédnout do plánu o deset let mladšího. Pochází z roku 1826 a je nakreslen Ing. Josefem Langweilem. (obr. 10)

### **6.2.1. Plán z roku 1816<sup>47</sup>**

Na tomto plánu z roku 1816 můžeme zpozorovat jak klasicistní myšlenka postupně a nenápadně proniká do rokokové zahrady.

Původní kompozice zahrady je stále zachována. Jak jsem výše zmiňovala, změny se odehrávaly pouze v obsahu čtvercových polí bosketů a parterů. První změny, které si můžeme všimnout, je zrušení bosketů nad kaskádovou fontánou. Tato pole zůstala zřejmě nedodělaná a prázdná. Jiří Olšan ve své práci<sup>48</sup> zmiňuje, že podle katastru z roku 1826 byla tato část využita jako zeleninová zahrada.

Složité květinové broderie před Bellarií jsou zjednodušeny v klasicistním stylu. Z původního parteru se zachoval pouze květinový záhon ve tvaru kvadrilobu. Na místo ornamentální výzdoby v rokokovém stylu je zde z květin vytvořen schwarzenberský erb a erb s iniciály AS. Tato zkratka má představovat rodová jména manželů Pauliny z Arenbergu a Josefa ze Schwarzebergu<sup>49</sup>, kteří v době přestaveb v Českém Krumlově rezidovali. Zbytek květinové výzdoby byl nahrazen trávnikem s malými kruhovými záhony v rozích.

Boskety po stranách letohrádku prošly také úpravou. Travnaté ornamentálně tvarované plochy po obou stranách jsou zrušeny a zůstala tu jen stromová výsadba bez vnitřního členění. Zjednodušena je i vnitřní ornamentální úprava tzv. suchého rybníka s absencí všech schodišť, které se zde dříve nacházely. Velkou změnou již ve stylu krajinářského anglického parku, prošel bukový bosket naproti bývalému „pstruhovému rybníku“. Pravidelné uspořádání buků a cest bylo zrušeno. Na místo toho zde byl utvořen malý

---

<sup>47</sup> Plán zámecké zahrady – 1816, autor ing. Josef Falta. SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. IA B N. 108.

<sup>48</sup> Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 262.

<sup>49</sup> Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 262.

park s nepravidelně vedenými cestičkami a různorodě vysázenými stromy a keři. Schéma barokních cest bylo nadále zachováno.



Plán z roku 1816

### 6.2.2. Plán z roku 1826<sup>50</sup>

V tomto plánu můžeme vypořizovat další vlnu zjednodušených rokokových polí.

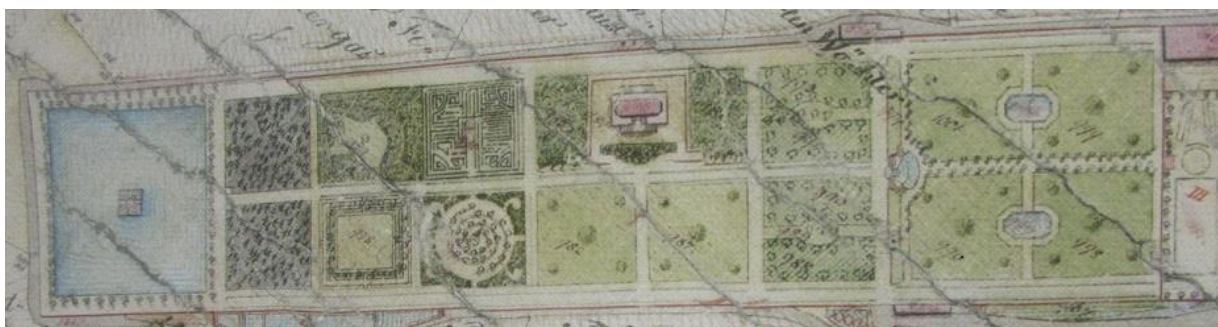
Boskety nad kaskádovou fontánou byly nově založeny. Ty jsou nyní osázené stromy, uprostřed nichž jsou vybudovány cesty s oválným rozšířením uprostřed, které rozdělují čtverec na dvě poloviny. Květinové záhony s heraldickým námětem před letohrádkem byly zrušeny. Namísto nich zde byl vybudován jednoduchý kulatý květinový záhon. Neznámý objekt (resp. voliéra) po levé straně Bellarie byl zrušen. Bosket ve stylu anglického parku byl více zalesněn a prodloužen až k čtvercovému

<sup>50</sup> Katastrální mapa města Český Krumlov, autor Ing. Josef Langweil, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, zavěšena na zdi badatelný.



bludišti. Tím se zrušila jedna linie bočních cest. Cesty vedené směrem do středu smrkových bosketů, byly také zrušeny.

Z těchto dvou plánů vyplývá, že zahrada byla přestavěna a zjednodušena ve stylu klasicistním. Kompozice celé zahrady a protáhlý úzký půdorys nedovoloval úplnou proměnu v tomto krajinářském stylu. Změny se odehrály pouze uvnitř čtvercových ploch parterů a bosketů. I přes tyto změny si zahrada zachovala svůj barokní ráz. Hlavní kompoziční osa a systém cest zůstaly stejné. Typickým barokním prvkem, který zde stále zůstal, jsou špalírové cesty podél ohradních zdí.



Plán z roku 1826

### **6.3. Zahrada za přeměny na přírodně krajinářský park po 40. letech 19. století<sup>51</sup>**

Stavební práce za vlády Josefa II. Adolfa ze Schwarzenbergu (1833-1848) a jeho manželky Eleonory z Liechtensteinu byly ovlivněny cestou do Anglie, Walesu a Skotska roku 1838, kde se mimo jiné setkali se zahradami v anglicky krajinářském stylu.

V roce 1842 a 1843 byla zrušena obě dvě bludiště a namísto nich zde byla vybudována okrasná školka. Zahrada se začala v krajinářském stylu postupně proměňovat celá.

---

<sup>51</sup> Faktografické údaje o vývoji zahrady za přeměny na přírodně krajinářský park po 40. letech 19. století jsem čerpala z následujících materiálů:

- Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 270.
- Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 256-257, s. 268-269.
- Pavlátová – Ehrlich a kol., zahrady (pozn. 16), s. 124.

Boskety byly předělány, někdy i spojeny. Po celé zahradě se volně vysazovaly domácí i v té době moderní exotické dřeviny. Výslednou podobu zachycuje plán zámecké zahrady vytvořený geometrem Ing. Antonínem Kuralem (1910). (obr. 11)

### 6.3.1. Plán z roku 1910<sup>52</sup>

Plán z roku 1910 již není nutné detailně popisovat.

Z plánu vychází, že na horní terase můžeme zpozorovat dosud největší změny obsahu jednotlivých partií. Již na první pohled je viditelné, že všechny partery a boskety byly předělány ve stylu krajinářského parku. Na místě barokní zahrady tak vznikla zahrada romantická, někdy až lesního charakteru. Je pozoruhodné, jak si českokrumlovská zahrada i přes mnoho změn skrze různé historické slohy zachovala svůj původní barokní ráz. Hlavní kompoziční rozvrh cest a linie z habrových špalírů vytvořené podél ohradních zdí jsou stále zachovány. Dokonce i architektonická složka zůstala stejná, ta zahradě stále dominuje, jak je pro barokní zahrady francouzského typu typické.



Plán z roku 1910

<sup>52</sup> Plán zámecké zahrady – 1910, autor Antonín Kural, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Schwarzenberská vrchní stavební správa, plán č.8620.

#### 6.4. Zahrada ve 20. století<sup>53</sup>

Z počátku 20. století se datují první dochované fotografie (obr. 12, 13) českokrumlovské zámecké zahrady, které zobrazují ornamentální květinovou výzdobu v parteru před letohrádkem a podél hlavní cesty. Tato zahrada byla udržována až do konce schwarzenberské správy v roce 1940. Stav zahrady po druhé světové válce byl velmi špatný a stále se horšil. V roce 1958 bylo v parteru před letohrádkem Bellarie postaveno otáčivé hlediště (obr. 14), které narušovalo dosavadní charakter zahrady.

Zahrada byla v tak špatném stavu, že se v 60. letech rozhodli památkáři pro rozsáhlou rekonstrukci podle projektu ing. Ivo Hofmana<sup>54</sup>. Ten se ve své studii zaměřil na plán z roku 1776, kdy byla zahrada na vrcholu svého vývoje. Tento plán se však uskutečnil pouze na ploše letní jízdárny a dolního parteru. Rekonstrukce Horní zahrady zůstala nedokončena, jelikož se přírodní otáčivé hlediště nepodařilo přemístit.

---

<sup>53</sup> Faktografické údaje o vývoji zahrady ve 20. století jsem čerpala z následujících materiálů:

- Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 272-273.
- Pavlátová – Ehrlich a kol., zahrady (pozn. 16), s. 124-125.

<sup>54</sup>Hofman, rekonstrukce zámecké zahrady (pozn. 3).

## 7. Významné stavby českokrumlovské Horní zahrady

### 7.1. Letohrádek Bellarie<sup>55</sup>

Tato skvostná budova Letohrádku (obr. 15, 16) byla postavena již při založení zámecké zahrady. Původní Bellarie<sup>56</sup> se začala stavět roku 1690 a v roce 1691 byla dostavena a dokonce i vyzdobena štukatérem Michalem Biancem (na stropě se nacházely monogramy tehdejších panovníků a iniciátorů zámecké zahrady Jana Kristiána a jeho manželky Marie Arnoštky).

Letohrádek byl postaven na skalnatém výchozu, který kontrastoval s celkem plochým terénem zbytku zahrady.<sup>57</sup> Zajímavé bylo však kompoziční umístění. Situován byl v severozápadní části tzv. Horní zahrady mimo hlavní osu, která vedla z osmiboké fontány v dolním parteru k ostrůvku s bazénem s vodotryskem uprostřed rybníku na konci zahrady. Vytvářel tak kompozici vlastní a tím původní hlavní osu naprosto ovládl. Tato nová osa, můžeme ji říkat architektonická (příčná), začínala vyvýšeným letohrádkem Bellarie a končila bránou v ohradní zdi zahrady (obr. 17).

Původně byla Bellarie zděná jen v přízemí a v prvním patře. Druhé patro galeriové, nazývané italsky „bella vista“<sup>58</sup>, bylo dřevěné. Nemělo žádná okna, pouze vyhlídkové otvory se zábradlím. Z prvního patra do něj vedlo šnekovité schodiště.

V letech 1746-1747 se v podnoží budovy vystavěla nová kuchyně a salla terrena. Pro tento účel se musel prostor vysekat z tvrdé skály, na které Bellarie stála. Salla terrenu zvelebil svými malbami malíř Lederer a štukatérskými pracemi Matyáš André.

---

<sup>55</sup> Faktografické údaje o letohrádku Bellarie jsem čerpala z následujících materiálů:

- Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 6-7, 9-11.
- V. Steinerová, *Andrea Altomonte. Architekt vídeňského pozdního baroka a jeho činnost na českých panstvích Schwarzenbergů*, diplomová práce, Ústav dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2002, s. 73-74.
- Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 269.
- Mencl – Dvořák a kol., Český Krumlov (pozn. 7), s. 135.

<sup>56</sup> Bellaria – „Znamená italsky krásný, nebo čistý vzduch, ale také krásná píseň. V aristokratickém prostředí se tak nazývaly zahradní rekreační stavby.“ In: K. Cichrová – P. Pavelec, *Bellaria. František Jakub Prokyš – rokokový malíř*. České Budějovice, 2008, s. 69.

<sup>57</sup> Vápencový skalní výchoz byl ponechán, odtěžen byl až roku 1992, za účelem vytvoření nových prostor šaten pro herce vystupujících na otáčivém hledišti. In: Olšan, zahrada (pozn. 10), s. 269.

<sup>58</sup> Olšan, zahrada (pozn. 11), s. 246.

Za vlády Josefa Adama ze Schwarzenbergu (1741-1782) prošla celá zámecká zahrada proměnou ve stylu vídeňského rokoka. Výjimku netvořil ani letohrádek, který byl přestavěn v letech 1755-1757. Autorem přestavby byl zřejmě Andrea Altomonte<sup>59</sup>.

První patro zůstalo téměř beze změny. Druhé patro ze dřeva, bylo nahrazeno zděnou nástavbou s otevřenou galerií, kterou tvořilo několik nosných pilířů, mezi nimiž se nacházely parapetové zdi pokryté cihlami. Starou střechu nahradili střechou šindelovou natřenou nazeleno. Šnekovité schodiště, které vedlo z prvního patra do galerie, odstranili a nahradili jej venkovním dvojitým schodištěm s kovaným zábradlím. K Bellarii přistavěli nové vnější schodiště vedoucí k hlavnímu vstupu. Venkovní stěny omítli, nabílili a vyznačená pole nabarvili na zeleno. Prostor v prvním patře byl rozdělen na dvě části, menší salonek, a velký sál. V podlaze mezi sálem a kuchyní v přízemí byl vytvořen otvor pro výtah na dopravu jídel, tzv. kouzelný stůl<sup>60</sup>. Hosté tak nemuseli být obtěžováni služebnictvem. Uvnitř galerie se stavitel rozhodl pro jiné řešení prostoru. *„Vnitřek celého tohoto patra pojal v celistvosti, jen trojdílnou arkádou oddělil na obou koncích sálu menší intimnější zákoutí a vytvořil tak neobyčejně vzdušný prostor, laděný v něžných rokokových harmoniích.“*<sup>61</sup>

Celý prostor prvního a druhého patra byl vyzdoben rokokovou malbou třeboňského malíře F. J. Prokyše.

Horní galerii (obr. 18) Prokyš vyzdobil malbou iluzivní architektury se štukaturou, vázami, květinovými girlandami a skupinami amorků. Celý strop je fiktivně otevřen výhledem do nebes se vznášejícími se andělíčky nesoucími věnec z květin. Tento

---

<sup>59</sup> Andrea Altomonte upravil původní plán Fortiniho, od kterého se nápadně odchýlil. Tento původní návrh opakuje „*myšlenku otevřené galerie, která je rozdělena na tři pravidelné osmiúhelné prostory. Stavbu kryje dvojdílná rokoková střecha s velikou bání uprostřed; na plánu však chybí schodiště do horní galerie.*“ Mencl – Dvořák a kol., Český Krumlov (pozn. 7), s. 156.

<sup>60</sup> Kouzelný stůl – jedná se o zdviž na dopravu jídla z kuchyně do salonku v přízemí. Tento stroj pomocí lanového mechanismu dovoloval vysunout do úrovně stolu v salonku buď celou vnitřní desku stolu, nebo samostatné kruhové podnosy na dopravu nápojů. Tento vynález byl vhodný proto, že služebnictvo neobtěžovalo hosty svou přítomností. Hotové pokrmy i se stolováním se zdvihly na úroveň stolu a poté, co hosté dojedli, stroj spustili i s prázdným nádobím opět dolů. Stroj se zachoval až dodnes. In: viz informační štítek v letohrádku Bellarii v českokrumlovské zámecké zahradě.

<sup>61</sup> Mencl – Dvořák a kol., Český Krumlov (pozn. 7), s. 159-160.

prostor druhého patra byl ještě doplněn dvěma mytologickými scénami inspirovanými Ovidiovými *Proměnami*.<sup>62</sup>

Nyní se přesunu do prvního patra do velkého sálu (obr. 19). Ten je vyzdoben sedmi alegoriemi svobodných umění<sup>63</sup>, jako je například hudba, geometrie, astronomie a další. Každé obrazové pole se otevírá do zahrady, kde se nachází pár v rokokových oblecích v určité situaci s určitými gesty, nebo atributy vymezující danou alegorii. Tyto scény jsou typicky rokokově hravé a vzbuzují atmosféru intimnosti. (obr. 20)

Ve vedlejším salonku s pohyblivým stolem (obr. 21) Prokyš svou iluzivní malbou opět otevřel stěny do zahrady. Na obrazech lze vidět vznešené dámy a pány při běžné zábavě v zahradě (obr. 22), ale také služebnictvo se svými pracovními nástroji. V obou sálech, jak velkém, tak malém salonku je zbytek stěn doplněn opět iluzivní architekturou s rokokovými motivy rokaje, mušlí, květinových girland a různých ozdobných váziček. Veškerá výmalba působí velmi jemně a křehce.

Od této rokokové proměny se Bellarie žádné výrazné přestavby nedotkly. Během staletí se měnila pouze barva fasády a styl zahradních úprav kolem ní.

Tato úchvatná, jemná a křehká rokoková zahradní stavba stojí na svém místě stále ve velmi zachovalé podobě. Její autentičnost však narušila stavba otáčivého hlediště, jehož kořeny sahají až do roku 1958. Zdali tato robustná stavba zde má stát, nebo ne, se stále diskutuje.

---

<sup>62</sup> Z. Bezečný, M. Gaži, M. C. Putna, *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, Národní památkový ústav, ú. o. p. České Budějovice, 2008, s. 256.

<sup>63</sup> Tamtéž

## 7.2. Hudební pavilón<sup>64</sup>

Tato pozoruhodná stavba (obr. 23) vznikla jako součást čtvercového bludiště vysázeného z habrů v roce 1752. Tento parter se nacházel v blízkosti letohrádku Bellarie.

Jedná se o dřevěnou stavbu na čtyřech pilířích s mansardovou střechou, na které se vyjímá měděná dekorativní váza. Altán byl postaven na zvýšené podezdívce čtvercového půdorysu. Byl přístupný dřevěným schodištěm ze strany hlavní cesty. Jelikož stál uprostřed bludiště, tak bylo možné díky vyšší podezdívce sledovat bludiště z nadhledu. Aby autor dosáhl jemnosti stavby, ozdobil čtyři nosné pilíře oblouky zakončenými volutami. (obr. 24)

Strop altánku byl vymalován alegorickými iluzivními obrazy čtyř ročních období umělcem F. J. Prokyšem. Jednotlivé výjevy jsou opět namalovány jako průhledy do nebes, kde každé období představují vždy dva obnažení chlapci. Kolem průhledů je vytvořena iluzivní architektura s dekorativními prvky, jak ji už můžeme znát z Prokyšova předchozího díla v Bellarii. (obr. 25)

---

<sup>64</sup>Faktografické údaje o Hudebním pavilonu jsem čerpala z následujících materiálů:

- Pavlátová – Ehrlich a kol., zahrady (pozn. 16), s. 123.
- Kubíková, zahrada (pozn. 6), s. 10.

## 8. Českokrumlovská Horní zahrada v kontextu barokních zahrad v Čechách.

Pro tento záměr jsem si vybrala dvě barokní zahrady, které byly založené v 17. a 18. století. Jejich kompozice byla buď barokní, nebo raně barokní. Jedná se o zámecký park v Červeném Dvoře a Květnou zahradu v Kroměříži. Tyto dvě zahrady byly zvoleny z důvodu jejich vzájemné odlišnosti, jak v půdorysném řešení, tak v uměleckém vývoji. Zahrada v Červeném Dvoře měla s českokrumlovskou zahradou velmi podobný vývojový průběh. Zajímavé pro můj výběr bylo i to, že zahrady měly stejné majitele a nachází se nedaleko sebe. Druhou zahradu, Květnou, jsem vybrala z opačného důvodu. Zahrady neprošly stejným stylovým vývojem, jsou od sebe vzdálené a měly jiné zakladatele a majitele. Dalším impulsem pro tento výběr byl fakt, že kroměřížský Libosad byl zřejmě inspirací pro českokrumlovskou zahradu.

### 8.1. Zámecký park Červený Dvůr<sup>65</sup>

Tento park, o rozloze 117 ha, stojí při zámeckém areálu Červený dvůr, nedaleko Českého Krumlova.

Předchůdcem tohoto parku byla obora o rozloze 30 ha, zřízená pro chov bobrů, bažantů, křepelek a koroptví. První zmínky pocházejí z roku 1598 a tuto podobu bažantnice v krajinářském stylu si zachovává až do roku 1754. V druhé polovině 18. století byla zahrada předělána ve stylu barokním. Podobu francouzské barokní zahrady za panování

---

<sup>65</sup> Faktografické údaje o zámeckém parku v Červeném Dvoře jsem čerpala z těchto pramenů:

- Pavlátová – Ehrlich a kol., zahrady (pozn. 16), s. 101-105.
- Pacáková - Hošťálková – Petřů – Riedl – Svoboda, zahrady (pozn. 9), s. 94.
- J. Zálaha, *Zámecký park u Červeného Dvora*, In: Parky jižních Čech – Evropské přírodní a krajinářské parky. Červený Dvůr 1991.
- M. Pavlátová, *Krajinářské parky v Jižních Čechách – vznik a utváření*, In: Parky jižních Čech – Evropské přírodní a krajinářské parky. Červený Dvůr 1991, s. 2-4.
- A. M. Svoboda, *Pěstování okrasných rostlin na Červeném Dvoře*, In: Parky jižních Čech – Evropské přírodní a krajinářské parky. Červený Dvůr 1991, nestránkováno.



Josefa Adama ze Schwarzenbergu, zachycuje její níže přiložený plán z roku 1769-1779. Změny pokračovaly dál a zahrada se postupně přeměňovala ve stylu barokně klasicistním. Tuto podobu vyobrazuje přiložený plán z roku 1819. Tak jako zámecká zahrada v Českém Krumlově, tak i tato byla v polovině 19. století za vlády knížete Jana Adolfa II. ze Schwarzeberku přeměněna na anglický krajinářský park. V roce 1963 byl park prohlášen za kulturní památku.

Pro srovnání Horní zahrady českokrumlovského zámku a zámeckého parku v Červeném Dvoře byly vybrány tyto plány:

1. Český Krumlov, plán z roku 1750 a 1779 – Červený Dvůr, plán z roku 1769-79
2. Český Krumlov, plán z roku 1826 – Červený Dvůr, plán z roku 1819

### **8.1.1. Český Krumlov, plán z roku 1750 a 1779 – Červený Dvůr, plán z roku 1769-79**

V případě českokrumlovské zahrady, bylo pro toto srovnání velmi obtížné vybrat pouze jeden plán, a proto jsem zvolila dva. Jako první jsem si vybrala plán z roku 1750. Výhodou je, že je na něm zachycena ještě starší barokní fáze těsně před její rokokovou úpravou. Druhý mnou zvolený plán, je plán z roku 1776, který zachycuje rokokovou podobu, kdy byla zahrada na vrcholu svého vývoje. Vhodný je také proto, že tato zahrada byla upravena za panování knížete Josefa Adama Schwarzenberga, stejně jako zahrada v Červeném Dvoře, se kterou ji budu porovnávat.

Pro Červený Dvůr jsem vybrala nesignovaný plán z roku 1769-79 (obr. 26), jelikož jako první zachycuje výslednou úpravu barokní zahrady.

Zámek Červený Dvůr sloužil původně jako lovecký zámeček českokrumlovské šlechty, tudíž měly od nepaměti stejné majitele. Ačkoliv se tyto dvě zahrady nacházejí nedaleko od sebe a mají mezi sebou určitou spojitost, jsou naprosto odlišné.

#### **8.1.1.1. Půdorys**

Zahrada v Českém Krumlově má tvar protáhlého obdélníku. Horní zahrada obdélníkového tvaru byla rozdělena do dvanácti symetrických čtvercových polí

s výjimkou obdélníkového parteru, na němž stál letohrádek Bellarie. Závěr zahrady byl zakončen čtvercovým rybníkem, zabírajícím celou šíři plochy. Přičemž zámecký park v Červeném Dvoře byl lichoběžníkového půdorysu s paprscitou sítí cest rozbíhajících se od středového bazénu. Tyto cesty ještě doplňovaly dvě příčné a celá tato pravidelná síť cest rozdělila prostor zahrady do uzavřených bosketů. Celá tato kompozice byla doplněna obdélníkovým květinovým parterem, skládajícím se ze dvou čtvercových polí před průčelím zámku. Tvar půdorysu samozřejmě závisel na možnostech terénu a velikosti pozemku. V tomto případě zde hrál roli také fakt, že park v Červeném Dvoře byl původně založen jako bažantnice určená pro chov různých zvířat, jako bažanti, bobří, nebo také koroptve a křepelky. Tato zvířata a ještě další se zde chovala i při přestavbě bažantnice na barokní zahradu. Této skutečnosti se kompozice zahrady musela přizpůsobit.

Jelikož zámecké zahradě v Českém Krumlově nedovoloval terén obvyklé řešení propojení zámku a zahrady, musela být zahrada propojena se zámkem pomocí krytých chodeb, nesenými mosty. Zahrada v Červeném dvoře byla klasicky napojena na průčelí zámku.

#### **8.1.1.2. Terén**

Co se týče terénu i zde můžeme najít rozdíl. Horní zahrada v Českém Krumlově je nejvýše položenou terasou v zahradě. Díky svažitému terénu musela být zahrada vyrovnaná do tří teras, které se stupňovaly směrem od zámku. Zahrada v Červeném Dvoře sice byla mírně svažitá, ale na její úpravě se to nijak neprojeвило.

#### **8.1.1.3. Obsah jednotlivých parterů/bosketů a jejich komponenty**

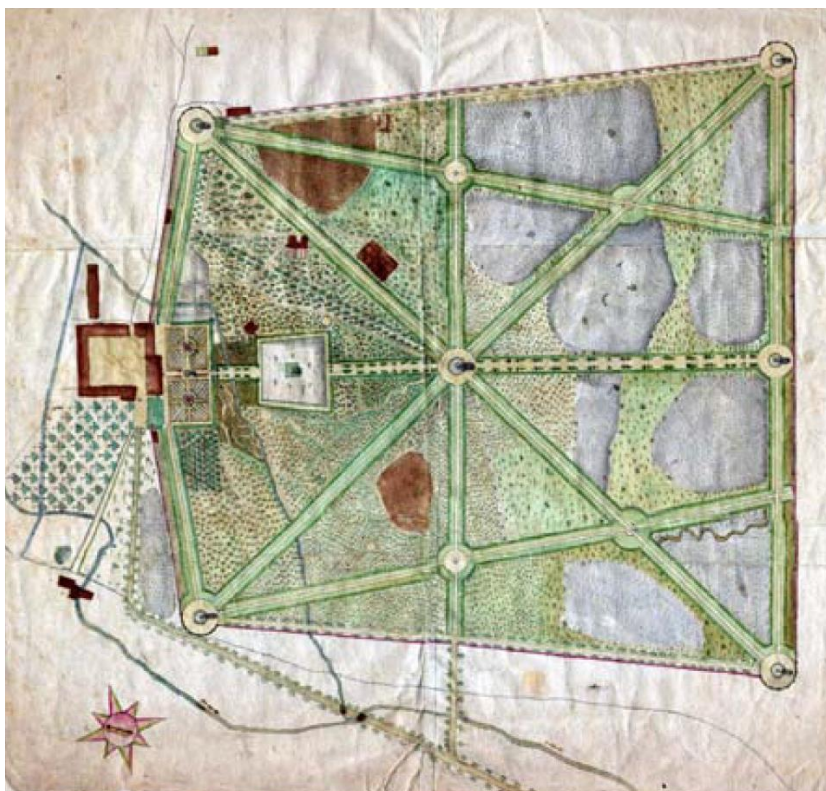
Když porovnáám Horní zámeckou barokní zahradu v Českém Krumlově a zahradu v Červeném Dvoře, je zde vidět hned na první pohled velký rozdíl. Zatímco jednotlivé partery Horní zahrady byly spíše okrasné, hravé a ornamentální, zahrada v Červeném Dvoře byla za to strožejší. Obsah jednotlivých parterů v tomto případě určoval převážně účel zahrady. Barokní zahrada v Českém Krumlově byla postavena v době, kdy se majitelé Jan Kristián z Eggenberku a Marie Ernestina ze Schwarzenberku rozhodli přestavit zámek na pohodlné šlechtické sídlo. Zahrada měla být reprezentativní, sloužila také k odpočinku a k pobavení. Kdežto zahrada v Červeném Dvoře sloužila původně

jako hospodářský dvůr a i v její barokní fázi se zde chovala zvířata. To se samozřejmě projevilo také v architektuře.

Jedinou složitější úpravou v červenodvorské zahradě byl ornamentální parter před východním průčelím zámku (obr. 27). Ten se skládal ze dvou čtvercových částí s geometricky vysázenými keři s květinovým záhonem uprostřed, mezi nimiž stál kruhový bazén s fontánou. Zbytek zahrady se skládal z luk, polí a lesů. Jak jsem se již zmiňovala, partery a boskety v Českém Krumlově byly velmi bohaté, co se zahradní úpravy týče. Na obou plánech můžeme vidět geometricky rozdělené boskety a partery za pomoci zastřižených keřů, složitých cest, travnatých ploch, květinových záhonů, nebo ploch osázenými lesíky. Nejsložitěji tvarované květinové partery se nacházely před letohrádkem. Velmi zajímavá je také hravá složka této zahrady, jako je čtvercové a šnekové bludiště z plánu z roku 1779, nemohu opomenout ani tzv. květinové hodiny z plánu z roku 1750, které se nacházely vedle Bellarie.

Když porovnáím vodní prvky zahrad, mají leccos společné. Jednotným vodním elementem, který obě dvě zahrady mají, je rybníček, uprostřed něhož se nacházel ostrůvek s vodotryskem. Další vodní prvky v Horní zahradě se nacházejí pouze na plánu z roku 1750 (v případě, že do Horní zahrady nepočítám kaskádovou fontánu, která se rozprostírá převážně na ploše Dolní zahrady). Jedná se o dva malé bazény s vodotryskem uprostřed květinových parterů naproti Bellarii a tzv. pstruhovém jezírku. Po její rokokové úpravě bylo vše odstraněno a zbyl zde pouze výše zmíněný rybník s ostrůvkem. I červenodvorská zahrada se mohla pyšnit bazény s vodotryskem. Na plánu můžeme vidět hned šest takových bazénů. První tři se nacházejí na hlavní ose směrem od zámku, další čtyři stojí v rozích zahrady. Červenodvorská zahrada se po celá léta přímo vyznačovala svými vodními prvky.

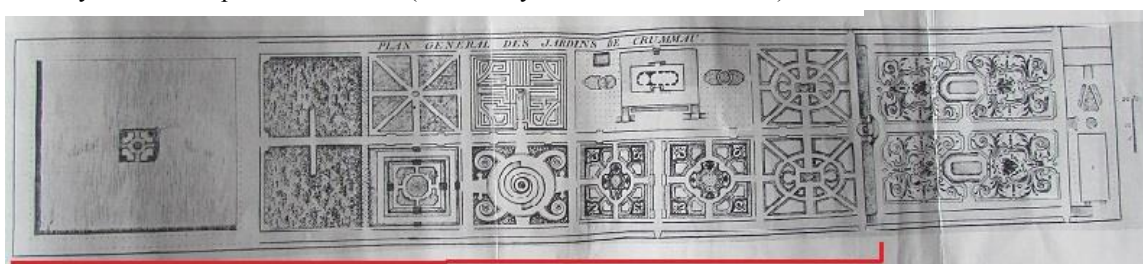
V této fázi barokní zahrady se v Červeném Dvoře nacházely pouze stavby spojené s chovem, jako je například bažantnice, dům bažantníka, přístřešek pro kachny, nebo kachní líheň. Zatímco architektura zahrady českokrumlovského zámku sloužila především k rekreaci. Zde byl postaven letohrádek Bellarie a Hudební pavilon uprostřed čtvercového bludiště postavený po rokokové úpravě.



Červený Dvůr – plán z roku 1769-79



Český Krumlov – plán z roku 1750 (červeně vyznačená Horní zahrada)



Český Krumlov – plán z roku 1779 (červeně vyznačená Horní zahrada)

### **8.1.2. Český Krumlov, plán z roku 1826 – Červený Dvůr, plán z roku 1819**

Ke zjednodušování barokní/rokokové Horní zahrady v Českém Krumlově docházelo postupně. Klasicistní úprava se projevila jen na některých polích. Pro toto srovnání jsem vybrala plán z roku 1826, který jako poslední zachycuje zahradu s klasicistními prvky před její krajinářskou úpravou. Pro Červený Dvůr byl vybrán plán z roku 1819 (obr. 28), který zobrazuje již barokně klasicistní zahradu.

#### **8.1.2.1. Půdorys**

Půdorys se v Horní zahradě nijak nezměnil. Došlo pouze k přeměně a k zjednodušení obsahu jednotlivých čtvercových polí. V zahradě v Červeném Dvoře tomu však bylo jinak. Změnila se hlavní cestní síť, která přišla o dvě příčné cesty a zůstala jen jednoduchá hvězdicovitá síť. Tím pádem se pozměnily i boskety, které cesty utvářely.

#### **8.1.2.2. Obsah jednotlivých parterů/bosketů a jejich komponenty**

Jak bylo již řečeno, ke zjednodušení Horní zahrady docházelo postupně a to pouze v rámci jednotlivých čtvercových polí. Jednotlivé segmenty v tomto klasicistním období byly zjednodušeny také proto, že udržování náročné zahrady francouzského typu bylo pro Schwarzenbergy, jejichž zájem o využití celého zámeckého areálu poklesl, velmi náročné. Zjednodušeny byly například tisové boskety nad balustrádou, složité květinové partery naproti letohrádku, boskety vedle Bellarie, nebo bosket suchého rybníka. Výrazné změny, ne však klasicistní si můžeme všimnout naproti tzv. suchému rybníku. Na tomto bosketu se již nachází úprava v podobě přírodně krajinářského parku. Kdežto zahrada v Červeném Dvoře byla přeměněna v jednotně uspořádanou klasicistní zahradu. Nacházelo se zde spousty drobných staveb a prvků, které byly ovlivněny tehdejší filozofickým proudem, v němž se člověk opět vracel k přírodě. To vše bylo propojené spoustou klikatých cestiček.

V Horní zahradě všechny architektonické a vodní prvky zůstaly stejné, jako při její rokokové úpravě. Červený Dvůr na rozdíl od toho prošel obrovskou změnou.

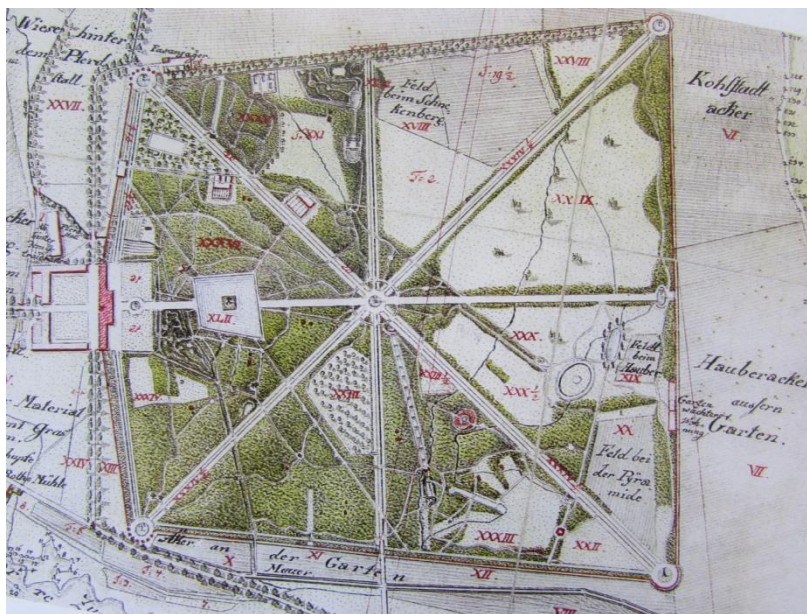
Feudálové se v této době začali velmi zajímat o klasickou archeologii a o exotické země Orientu, podle kterých kopírovali stavby antiky, nebo Číny.<sup>66</sup>

---

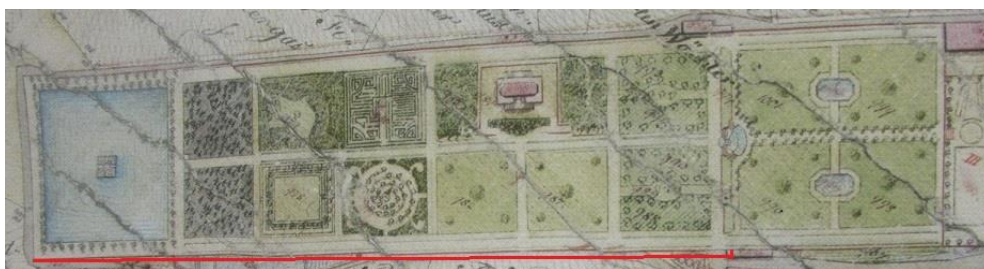
<sup>66</sup> Dokoupil, Naumann, Riedl, Veselý, zahrady (pozn. 35), s. 19.

V červenodvorské zahradě toto všechno můžeme vidět. Vyskytovalo se zde velké množství drobných staveb, ať už okrasných, spojených se zábavou, nebo spojených s chovnou zvěří. Dále také obrovské množství vodních a okrasných prvků. Uvedu zde například čínský a holandský letohrádek, antický chrám (obr. 29), přírodní divadlo, letní jízdárnu, Schneckenberg (kopeček ve tvaru šnečí ulity) (obr. 29), nebo obelisk. Z vodních prvků je to kupříkladu 200 metrů dlouhá kaskáda zakončená vyzdobenou umělou jeskyní, vodní kanál s Topolovým ostrůvkem, Bobří jezírko a mnoha dalších.

Od poloviny 19. Století se obě dvě zahrady začaly přeměňovat ve stylu přírodně krajinářského parku.



Červený Dvůr – plán z roku 1819



Český Krumlov – plán z roku 1826 (červeně vyznačená Horní zahrada)

## 8.2. Květná zahrada v Kroměříži zvaná Libosad<sup>67</sup>

Květná zahrada v Kroměříži byla založena v druhé polovině 17. století biskupem Karlem z Lichtenštejna-Castelkorna. Ten se rozhodl vybudovat v Kroměříži, zpustošené třicetiletou válkou, nové reprezentativní sídlo a zahradu. Zahrada byla postavena za tehdejšími městskými hradbami na půdoryse protáhlého obdélníka. Jejím architektem byl Filiberto Lucchese, po jehož smrti ho vystřídal architekt Giovanni Pietro Tencalla. Libosad byl koncipován jako osová, pozdně renesanční, manýristická zahrada, v níž se o pár let později začaly prosazovat prvky francouzského baroka. Jak tato raně barokní zahrada vypadala, je zachyceno na grafických listech od J. van den Nypoorta, který vydal v roce 1691 celé album. Po další staletí nedošlo v zahradě k nějak významným velkým změnám. Jelikož se tato zahrada dochovala v raně barokním duchu až dodnes, byla spolu s Podzámeckou zahradou a zámekem v Kroměříži zapsána na Seznam světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO.

Pro srovnání Horní zahrady českokrumlovského zámku a Květné zahrady v Kroměříži byly vybrány tyto plány/rytiny:

Český Krumlov, plán z roku 1750 a 1779 – Kroměříž, rytiny z roku 1691 od J. van den Nypoorta

---

<sup>67</sup> Faktografické údaje o Květné zahradě v Kroměříži jsem čerpala z těchto pramenů:

- O. Zatloukal, *Et in Arcadia ego: Historické zahrady Kroměříže*, Olomouc 2014, s. 20 – 44, 60, 108, 114.
- Pacáková - Hošťálková – Petrů – Riedl – Svoboda, zahrady (pozn. 9), s. 179-185.
- *Květná zahrada – návrat do historie* [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Kvetna-zahrada-navrat-do-historie%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Kvetna-zahrada-navrat-do-historie%20(4).pdf), vyhledáno 5.4.2016.
- *Průvodce zámeckou zahradou*: <http://www.nczk.cz/useruploads/files/Pruvodce%20Kvetna%20zahrada.pdf>; stažený z těchto stránek: <http://www.nczk.cz/pruvodce-ke-stazeni.html>, vyhledáno 5.4.2016.

### **8.2.1. Český Krumlov, plán z roku 1750 a 1779 – Kroměříž, rytiny z roku 1691 od J. van den Nypoorta**

Pro srovnání Květné zahrady v Kroměříži jsem zvolila rytiny od J. van den Nypoorta z roku 1691. Tyto rytiny jsou výbornou dokumentací tehdejší raně barokní zahrady. Můžeme na nich vidět celkový pohled na Libosad (obr. 30), nebo také jednotlivé partie zahrady. (obr. 31, 32, 33)

Pro Horní zahradu v Českém Krumlově jsem ke srovnání k těmto rytinám vybrala opět dva plány, z roku 1750 a 1779. Jak jsem se již zmiňovala, plán z roku 1750 jsem si zvolila z důvodu zachycení barokní zahrady, těsně před její rokokovou úpravou a plán z roku 1779, z důvodu zachycení rokokové zahrady, která v té době byla na vrcholu svého vývoje.

Další plány pro srovnání jsem nevybírala, jelikož se Květná zahrada v Kroměříži dochovala dodnes ve své raně barokní fázi. Neprošla žádným dalším vývojem, žádnou další proměnou v nadcházejícím uměleckém slohu. Důvodem toho bylo přenesení pozornosti na Podzámeckou zahradu v Kroměříži, která v té době velmi rozkvétala. Květná zahrada sloužila od poloviny 18. století spíše jako kuchyňská zahrada, tudíž ji majitelé neměli potřebu proměňovat v tehdejších moderních směrech.

#### **8.2.1.1. Půdorys**

Květná zahrada byla stejně tak, jako českokrumlovská Horní zahrada postavena na půdoryse protáhlého obdélníku (485 m x 300m). Rozdíl můžeme spatřit v tom, že českokrumlovská Horní zahrada sloužila jako celek, v tomto případě pouze okrasný a určený pro zábavu, zatímco Květná zahrada byla rozdělena do několika segmentů. Nacházela se tu část okrasná, tzv. Květnice, jejíž kompozice se hvězdovitě rozbíhala od středu s pavilonem a druhá část, tzv. Štěpnice, kde jsou ovocné zahrady. Štěpnice byla rozdělena na dvě velká obdélníková pole. Tyto dva hlavní segmenty byly po straně ještě doplněny pásem zahradních prostor různého využití.

Libosad byl založen až za hradbami tehdejšího města. Zahrada nemohla být postavena v blízkosti zámku kvůli Mlýnské strouze, která pramenila poblíž a která se velmi často rozlévala mimo koryto vlastního toku. Stejně tak zahrada v Českém Krumlově nemohla být kvůli nevhodnému terénu navázána klasicky na průčelí zámku.



### **8.2.1.2. Terén**

Terén je zde rozdílný. Jak jsem se již zmiňovala, Horní zahrada v Českém Krumlově byla nejvýše položenou terasou. Květná zahrada v Kroměříži byla postavena v jedné rovině. Jelikož se majitel rozhodl vybudovat zahradu až za hradbami města, mohl si vybrat vhodnou rovinnou plochu. V Českém Krumlově zvolili místo, na němž se dříve zahrada už nalézala a to na návrší nad zámekem, kde se nacházel svažité terén.

### **8.2.1.3. Obsah jednotlivých parterů/bosketů a jejich komponenty**

Obě dvě zahrady byly tentokrát postaveny za účelem reprezentovat a měly vypadat velmi vznešeně. To se také projevilo v jednotlivých částech obou zahrad. Například květinové partery byly bohatě a složitě zdobené. V Horní zahradě českokrumlovského zámku se nejsložitější květinové broderie nacházely kolem letohrádku Bellarie. V Kroměříži tomu bylo taky tak. V části zvané Květnice stál ve středu zahradní pavilon zvaný Rotunda. Kolem něho byla jednotlivá políčka se složitými ornamentálními květinovými vzory. V obou zahradách se také nachází čtvercové a kruhové bludiště. Tyto dva labyrinty můžeme v Horní zahradě poprvé vidět na rokokovém plánu z roku 1779. Jak bylo již v práci zmiňováno, byl zdrojem inspirace pro českokrumlovskou zahradu i Libosad Kroměříži. Mohlo by se tedy předpokládat, že idea těchto dvou bludišť byla převzata z kroměřížské zahrady.

Zajímavou složkou kroměřížské zahrady jsou místa, kde se pěstovalo ovoce, zelenina, chovala drůbež a jiná zvířata. V Libosadu se nacházely dva obrovské ovocné sady s jahodovými vršky. Dále pak bažantnice se záhony, kde se chovali a prodávali bažanti a koroptve, také zde byla velká ptačí voliéra s rybníčkem, kde se chovaly vzácné kachny a husy. Nemohu opomenout ani králičí zahradu, v jejímž středu byl postaven králičí vrcholek proděraven skrz na skrz malými tunýlky pro králíky. Tato složka v českokrumlovské Horní zahradě zcela chyběla.

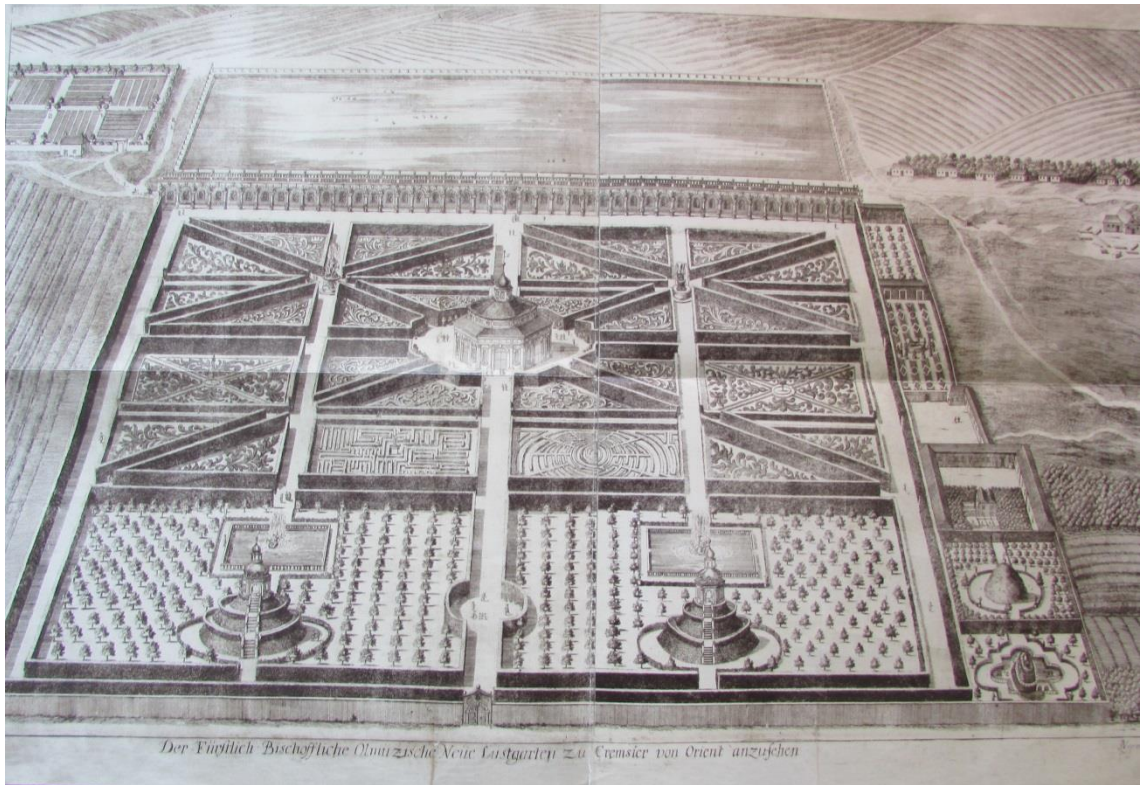
Architektura v Květné zahradě byla zastoupená jak prvky určenými k rekreaci, tak prvky určenými pro chov. Kdežto architektura zámecké Horní zahrady v Českém Krumlově byla určena (až na drobnou ptačí voliéru vyskytující se v rokokové zahradě) především k rekreaci. V první řadě byly zastoupené v obou zahradách letohrádky. Zatímco v Českém Krumlově byl pouze jeden, v Kroměříži stály hned tři. Mimo

hlavního letohrádku uprostřed kompozice Květné zahrady se totiž nacházely ještě na dvou jahodových vrcholcích s nádhernými výhledy.

Unikátní je v Libosadu zastoupení vodních prvků, které jsou téměř vždy doplněny sochami. Takto zdobené vodní elementy, kromě kaskádové fontány a vodotrysku ve tvaru delfína uprostřed velkého rybníku, Horní zahrada nemá. V Kroměříži jsou to například pstruhová jezírka uprostřed ovocných sadů doplněné sochami, vodní nádrž s ležícím Neptunem v Holandské květinové zahradě, fontány v Květnici doplněné sochami Neptuna a Sirén a ještě mnoho dalších. Velice zajímavé jsou čtyři grotty v letohrádku uprostřed zahrady, v nichž se opět nacházejí vodotrysky obohacené sochami.

Sochy, na rozdíl od českokrumlovské zahrady, v této zahradě hrají velkou roli. Nejen, že jsou součástí všech vodotrysků, ale sochy a busty doplňují například i 244 metrů dlouhou galerii, zvanou kolonáda.

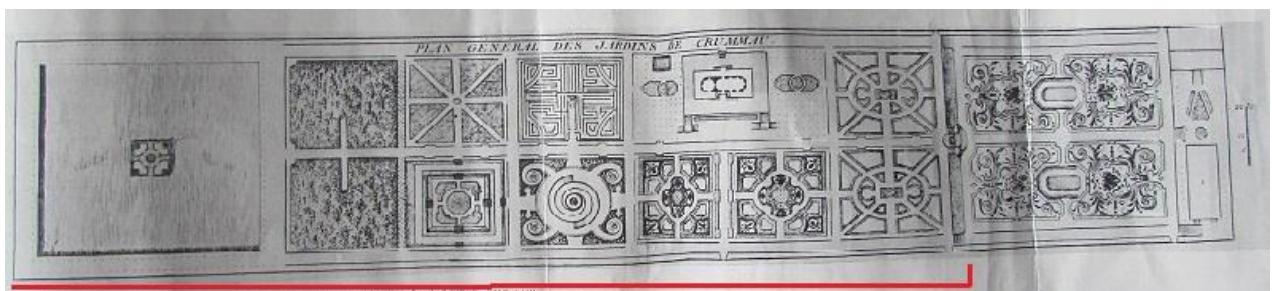
Ačkoliv má zahrada v Kroměříži barokní ráz, její prvky jsou spíše renesanční. Horní zahrada v Českém Krumlově má v tomto období jak barokní kompozici, tak i její elementy jsou barokní/rokokové. Velký rozdíl mezi Květnou a Horní zahradou můžeme v tomto směru vidět například při srovnání letohrádků. Pavilon uprostřed Květnice je jednoznačně ve slohu dórským, přičemž Bellarie byla postavena ve slohu barokním a později předělána na ve stylu rokokovém.



Květná zahrada – rytina z roku 1691



Český Krumlov – plán z roku 1750 (červeně vyznačená Horní zahrada)



Český Krumlov – plán z roku 1779 (červeně vyznačená Horní zahrada)

## 9. Významní umělci českokrumlovské Horní zahrady

### 9.1. Andrea Altomonte<sup>68</sup>

Andrea Altomonte pochází z rodiny výtvarníků. Jeho otec Martino Altomonte<sup>69</sup> byl významným malířem po celém Rakousku, Maďarsku, Polsku i v Čechách. Jeho dva bratři byli také umělci. Znamější bratr, Bartolomeo, byl také velmi významným malířem stejně jako jeho otec. Druhý bratr, Franz Lorenz, byl rytcem a pracoval v pražské mincovně.

Andrea se narodil roku 1699 asi ve Vídni<sup>70</sup>. Zde také studoval na Akademii výtvarných umění. Po své svatbě ve Vídni s Marií Franziscou Allio je uváděn jako komorní a divadelní malíř. Po svém druhém sňatku s Marií Helenou Unschalk byl titulován jako dvorní divadelní malíř a císařský a královský polní a dvorní inženýr.

Andrea Altomonte pracoval pro knížete Josefa Adama ze Schwarzenbergu jak v Čechách, tak i ve Vídni. Také byl činný jako knížecí architekt pro rod Lobkoviců. Jeho architektonická díla jsou velmi hodnotná, která jsou buď rokoková, nebo klasicizující. Ve 40. a 50. 18. století působil v Českém Krumlově. Zde pracoval pro výše zmíněného Josefa Adama ze Schwarzenbergu, pro kterého navrhl zámeckou jízdárnu, maškarní sál, provedl úpravy zámecké kaple, vypracoval projekt zámecké zahrady s kaskádovou fontánou a je mu připisována i stavba Bellarie. Mezi jeho další díla patří například jízdárna a oranžerie v zahradě Schwarzenberského paláce ve Vídni, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Postoloprtech, kaple Neposkvrněného početí Panny Marie v Jezeří a mnoho dalších.<sup>71</sup>

---

<sup>68</sup> Faktografické údaje o A. Altomontovi jsem čerpala z následujících materiálů:

- Steinerová, Andrea Altomonte (pozn. 47), s. 5-6.
- Vlček a kol., architekt (pozn. 13), s. 23.

<sup>69</sup> Jeho rodné jméno je Johann Martin Hohenberg, které si v roce 1648 poitalštil na jméno Martino Altomonte. In: Steinerová, Andrea Altomonte (pozn. 48), s. 5.

<sup>70</sup> Ve své diplomové práci V. Steinerová uvádí ještě jedno možné místo narození, a to Varšavu. In: Steinerová, Andrea Altomonte (pozn. 47), s. 5.

<sup>71</sup> Další díla In: Steinerová, Andrea Altomonte (pozn. 47), s. 2, 5.

## 9.2. Jan Antonín Zinner<sup>72</sup>

Jan Antonín Zinner se narodil roku 1708 ve Vídni. V letech 1731-41 studoval na vídeňské Akademii.

Zinner pracoval jako kamenosochař pro knížecí rod Schwarzenbergů, kdy tvořil zprvu pro schwarzenberskou zahradu ve Vídni. V témže roce, v roce 1745, se objevuje i v Českém Krumlově. V jižních Čechách tvořil sochařské práce, mezi které patří například práce na českokrumlovské zámecké jízdárně, epitafu v kostele sv. Víta, sochy sv. Václava a Antonína Paduánského a sochu Felixe z Castalície na Plášťovém mostě a veškeré kamenosochařské práce na českokrumlovském zámku. Jeho tvorba však nespádala pouze pod Český Krumlov, ale tvořil také v Třeboni, kde vytvořil pro zámek například oltář sv. Václava, nebo ve Volarech oltář s alegoriemi lásky, víry a naděje.

Roku 1749 byl Antonín Zinner jmenován zahradním inspektorem, kdy dohlížel na výstavbu zámecké zahrady a přispíval k jejímu rozkvětu svými sochařskými díly, mezi které patřila i sochařská výzdoba kaskádové fontány.

## 9.3. František Jakub Prokyš<sup>73</sup>

František Jakub Prokyš se narodil roku 1713 ve Slaném. V jižních Čechách se však poprvé objevil až v roce 1748 v Borovanech, kde pracoval pro klášter Augustiniánů. Prokyš za svůj život pracoval pro církvev, aristokracii, městské rady, ale i soukromé osoby.

Významnou událostí v Prokyšově životě bylo svěření do poddanství Josefu Adamovi ze Schwarzebergu. Kníže ho však záhy propustil a Jakub Prokyš se tak stal svobodným

---

<sup>72</sup> O. J. Blažiček, *Sochařství baroku v Čechách*, Praha 1958, s. 229-230.

<sup>73</sup> Faktografické údaje o F. J. Prokyšovi jsem čerpala z následujících pramenů:

- P. Pavelec, „Schwarzenberský“ malíř František Jakub Prokyš, in: Schwarzenbergové v České a Středoevropské kulturní historii, 2008, s. 251-254.
- F. Matouš, *František Jakub Prokyš, barokní malíř jihočeský- I. Život*, Praha 1939, s. 3-7.

třeboňským občanem. V následujících letech pro knížecí pár intenzivně pracoval. Díla, která pro knížete a jeho manželku vytvořil, patří k jeho nejcennějším.

Josef Adam ze Schwarzenbergu se stal Prokyšovo hlavním patronem a pověřoval ho velmi významnými zakázkami. Pracoval například na zámku Hluboká, vyzdobil také českokrumlovskou jízdárnu, letohrádek Bellarie, Hudební pavilon, Orientální kabinet krumlovského zámku, Čínský sál v Červeném Dvoře, nebo kabinet kněžny Marie Terezie v Kvítkově Dvoře.

Jeho malba je rokoková. Využívá mnoho dekorativních prvků a ornamentů. Velmi často vytváří iluzivní architekturu, doplněnou rokajovou ornamentikou a dalšími orientálními prvky.

## 10. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo sjednotit všechny dosavadní poznatky o českokrumlovské zámecké Horní zahradě, nově ji interpretovat a zařadit ji do kontextu dalších českých barokních zahrad.

K této příležitosti jsem využila dochované historické mapy a plány, kde jsem nově interpretovala Horní zahradu. Jejich zásluhou ji bylo možné sledovat v různých historických obdobích, v nichž se postupně prolínaly nové umělecké slohy. Na plánech můžeme vidět zahradu, která byla založena na obdélníkovém půdorysu v duchu baroka. Její hlavní kompoziční hloubková osa rozdělovala zahradu na dvě části, které byly rozděleny do čtvercových polí. V 2. polovině 18. století se zahrada začala proměňovat ve stylu vídeňského rokoka. Měnily se však jen obsahy jednotlivých polí a barokní ráz zůstává stále zachován. Partery a boskety působily svými vysokými živými ploty a habrovými stěnami více uzavřeně a o to intimněji, jak je v rokoku typické. V dalších plánech je možné vidět postupné přeměňování a zjednodušení obsahů jednotlivých parterů a bosketů v klasicistním duchu. Schéma barokních cest zůstává ale stále neporušeno. Větší změny nastaly v Horní zahradě až od poloviny 19. století. Na posledním přiloženém plánu z roku 1910 je možné spatřit přeměnu všech polí ve stylu krajinářského parku. Místo dosud „barokní“ zahrady se zde objevila zahrada romantická, někdy až lesního charakteru.

Pozoruhodné je však to, že po celou tu dobu si českokrumlovská Horní zahrada zachovala svůj barokní ráz, který zahrnuje původní schéma a linie habrových špalířů, podél bočních cest.

Od své barokní/rokokové podoby si Horní zahrada dokonce zachovala ve stejném počtu i své architektonické složky. Z dob založení zahrady se tato zahrada může pyšnit letohrádkem Bellarie a po rokokové úpravě i altánkem, který nese název Hudební pavilon.

Při porovnání Horní zahrady v Českém Krumlově se zahradou v Červeném Dvoře a v Kroměříži jsem se zaměřila především na určité plány, nebo rytiny, z nichž jsem vycházela. Pro tento úkol jsem vybrala celkem odlišné zahrady, ať už se to týká jejich

využití, nebo historickým vývojem. V práci jsem vycházela jako první z půdorysu a terénu, poté jsem se zaměřila na obsah jednotlivých částí zahrady a jejich komponenty.

Došla jsem tedy k závěru, že českokrumlovská zahrada patřila mezi šlechtické barokní zahrady, jejichž hlavním úkolem bylo reprezentovat hlavní rezidenci, ukázat bohatství, moc a pobavit. Květinové partery a boskety zastřižených keříků byly velmi bohaté, ornamentální a složitě vykreslené. Nechovala se zde žádná zvěř, ani se nepěstovalo ve větším množství ovoce, nebo zelenina, jako tomu bylo v Červeném Dvoře, nebo Květné zahradě. Zámecká zahrada prošla všemi tehdy moderními styly od baroka, rokoka přes klasicistní úpravy až k romantické zahradě v přírodně krajinářském stylu s lesním charakterem. Ne vždy však zámecká zahrada prošla vývojem v nadcházejícím uměleckém slohu. Mohlo dojít například k přenesení pozornosti na jinou panovnickou zahradu v témže městě a zahrada tak mohla ztratit svůj hlavní reprezentativní význam, jak se stalo v Kroměříži.

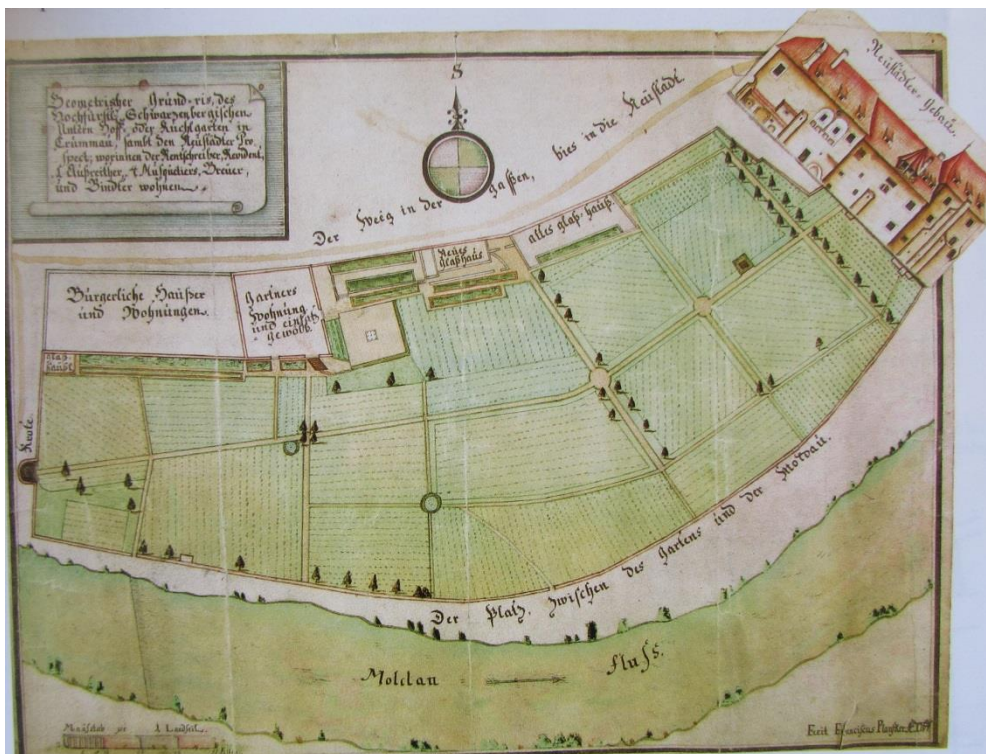
Z porovnání plánů můžu také říci, že českokrumlovská Horní zahrada nepatří k zahradám, které by ve svém vývoji oplývaly velkým množstvím fontán, soch a sousoší, nebo drobné architektury. Velkým bohatstvím této zahrady bylo po celá století její původní barokní schéma, které se přes všechny změny zachovalo až dodnes.



## 11. Obrazová příloha



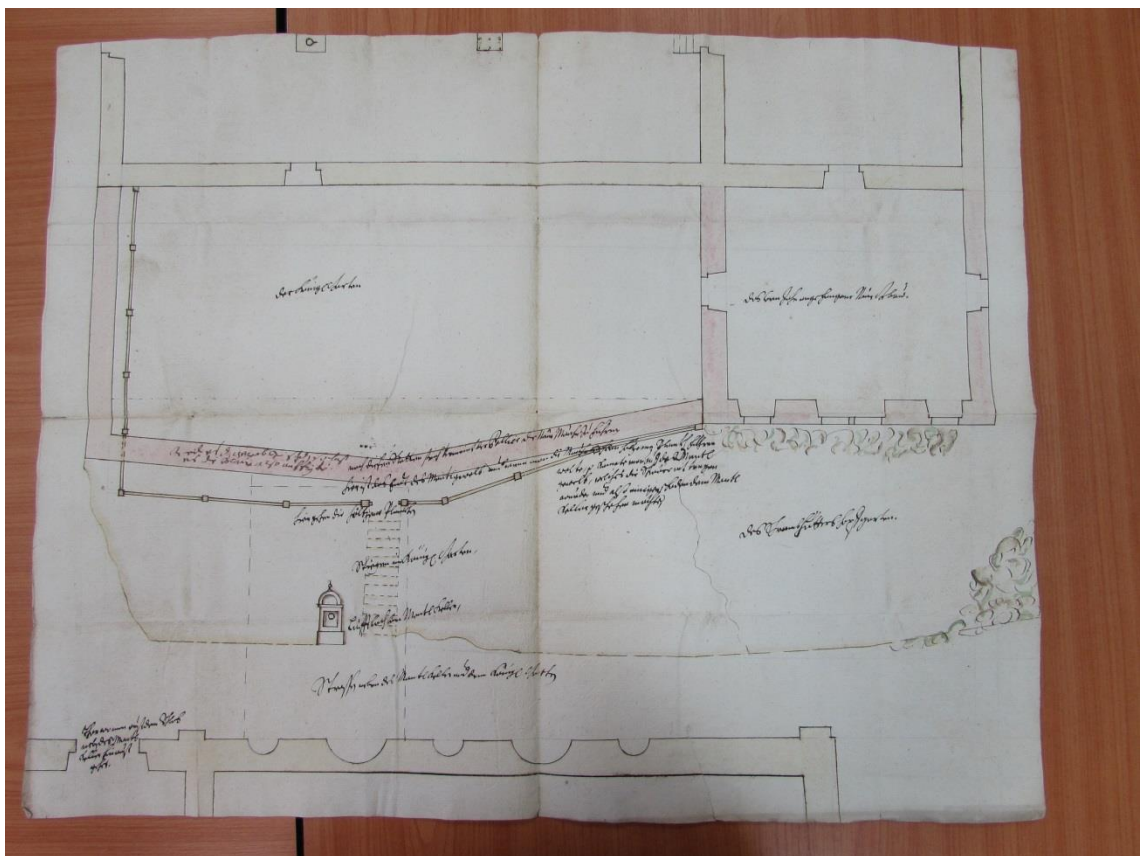
1. Zámek Český Krumlov



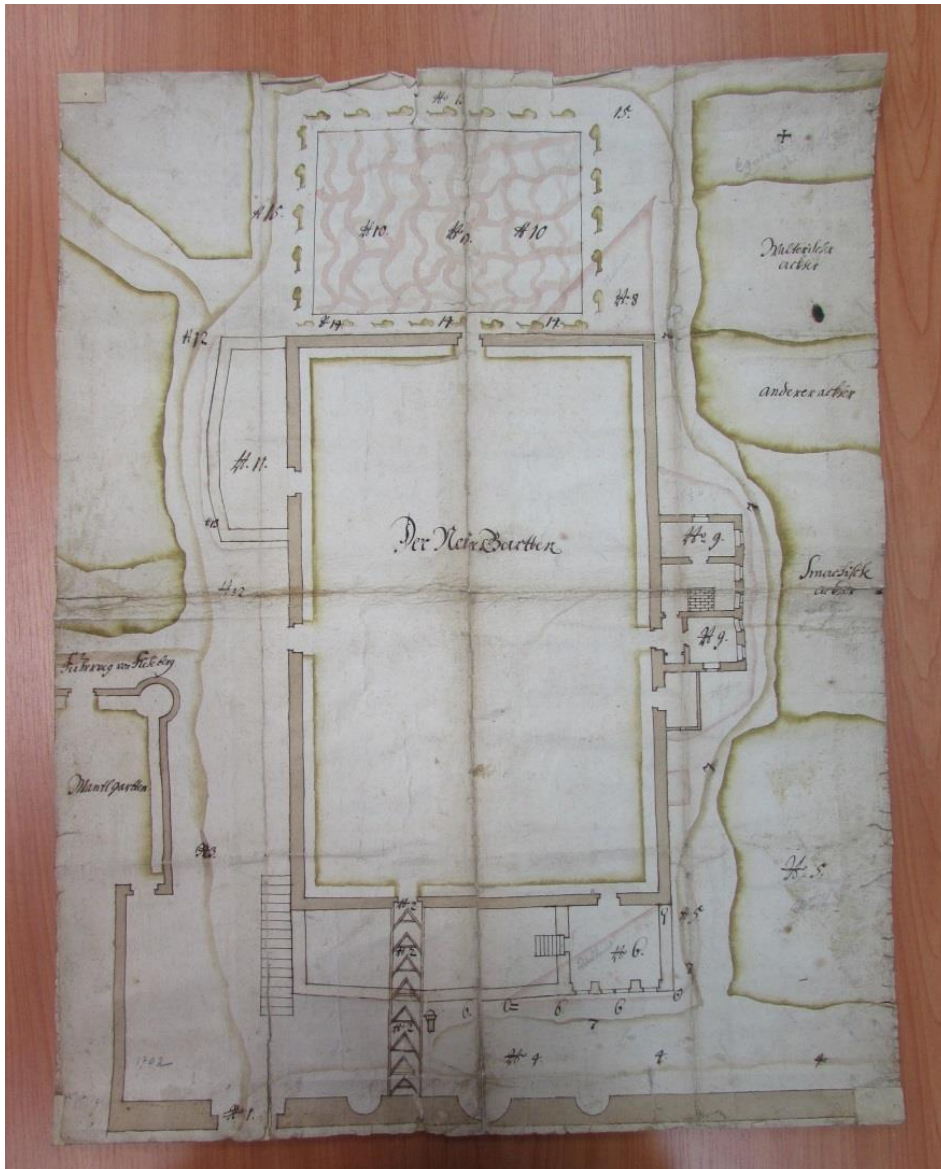
2. Plán dvorní a kuchyňské zahrady v Krumlově na Novém Městě



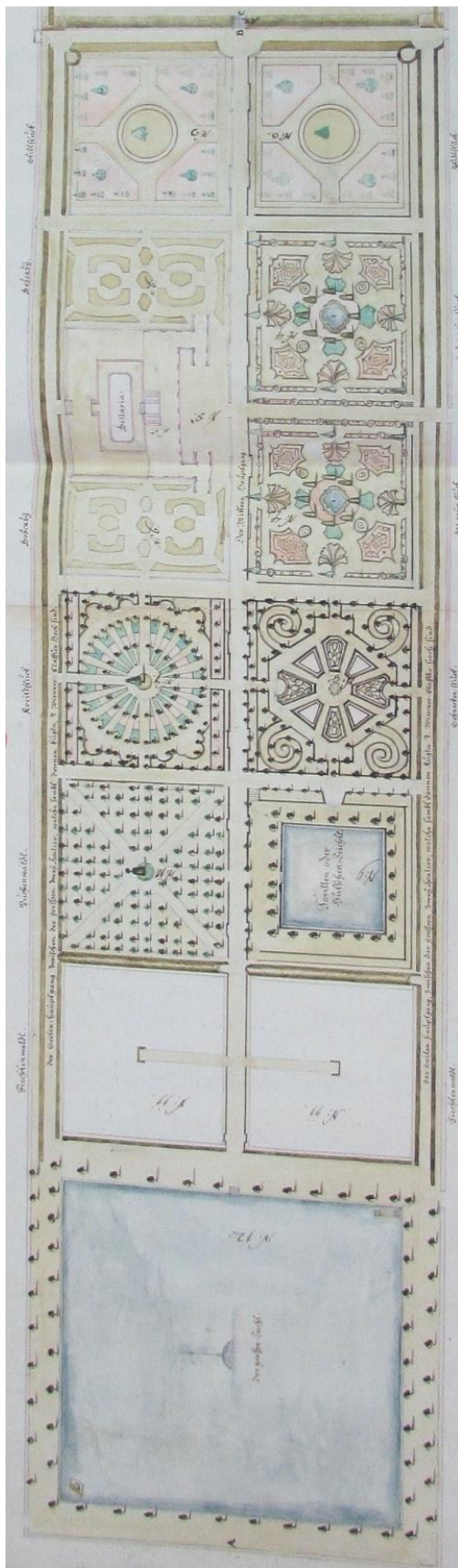
3. Niva Polečnice s oborou v místech Jelení zahrady



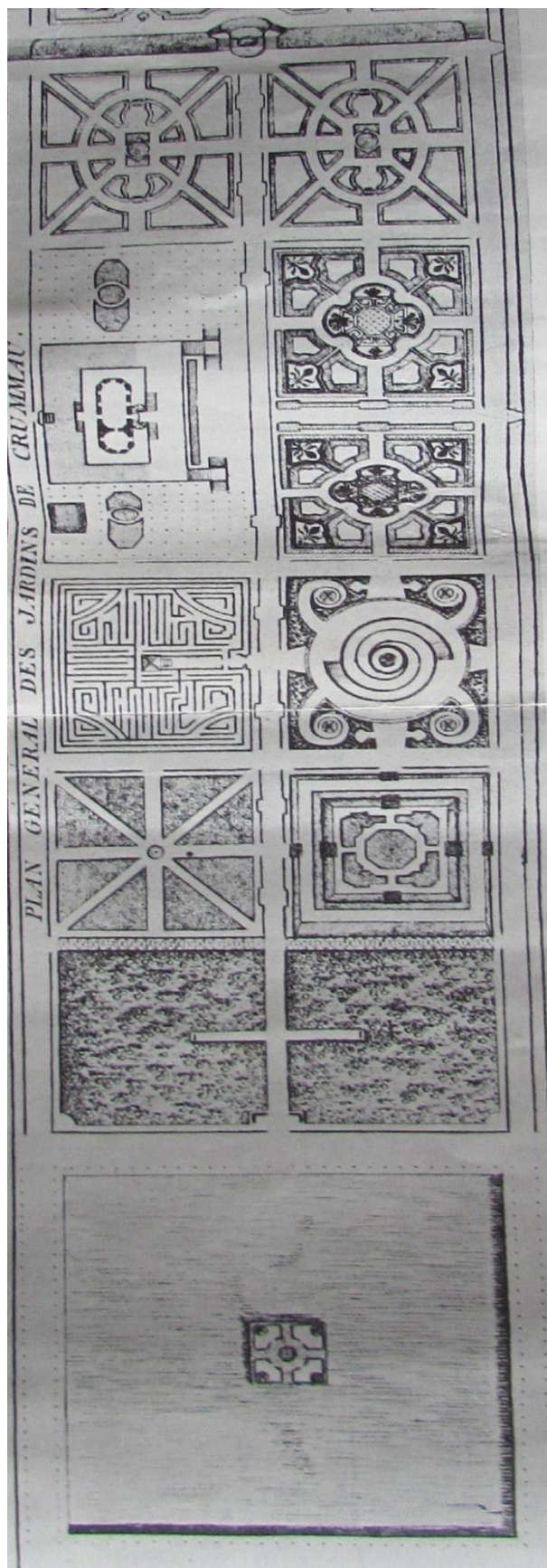
4. Plán zámecké zahrady před rokem 1706



5. Plán zámecké zahrady po roce 1706



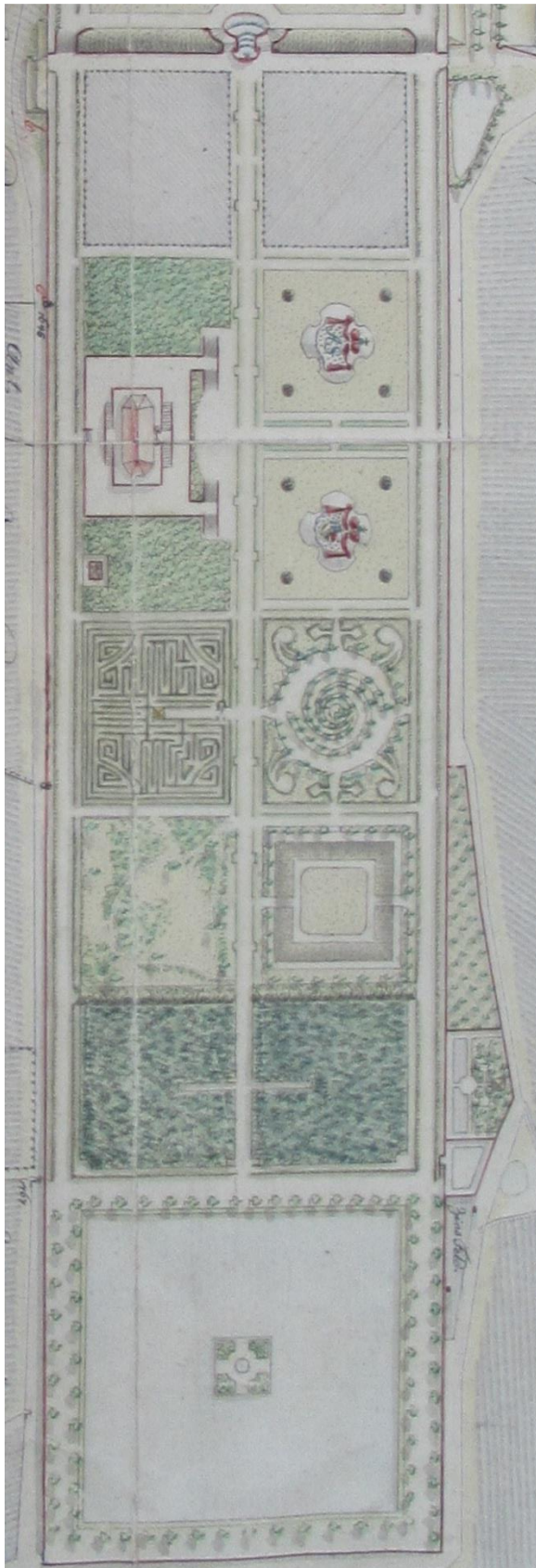
6. Plán z roku 1750 (výřez Horní zahrady)



7. Plán z roku 1776 (výřez Horní zahrady)



8. Plán z roku 1792 (výřez)

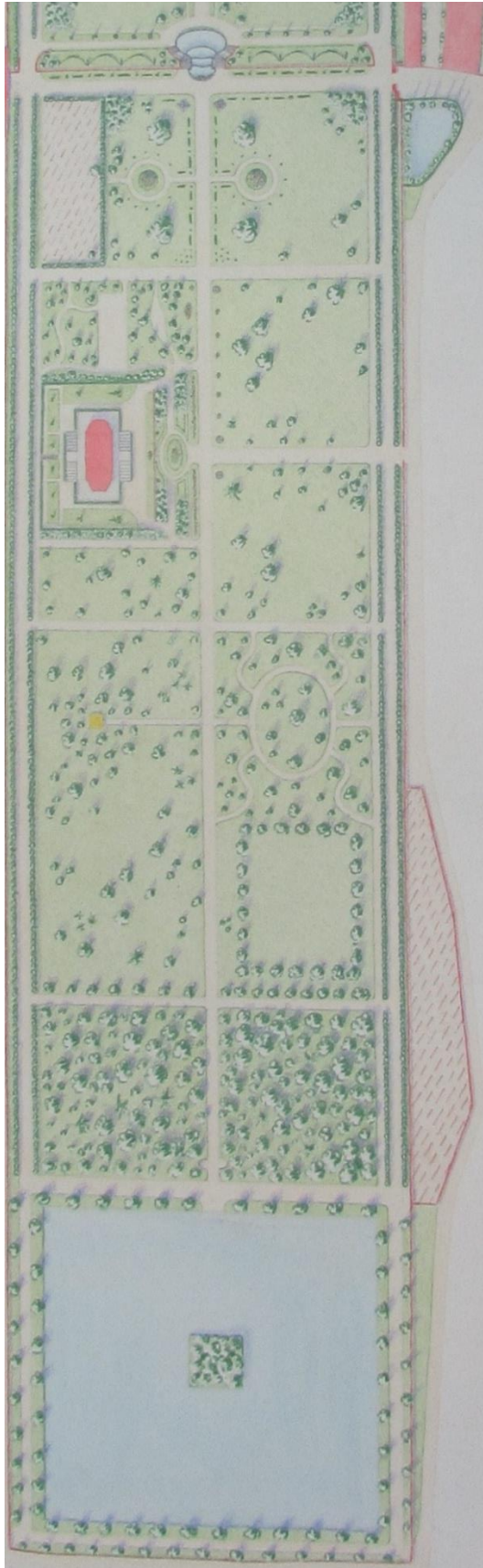


9. Plán z roku 1816 (výřez Horní zahrady)



10. Plán z roku 1826 (výřez Horní zahrady)





11. Plán z roku 1910 (výřez Horní zahrady)



12. Historická fotografie letohrádku Bellarie s ornamentálním květinovým vzorem



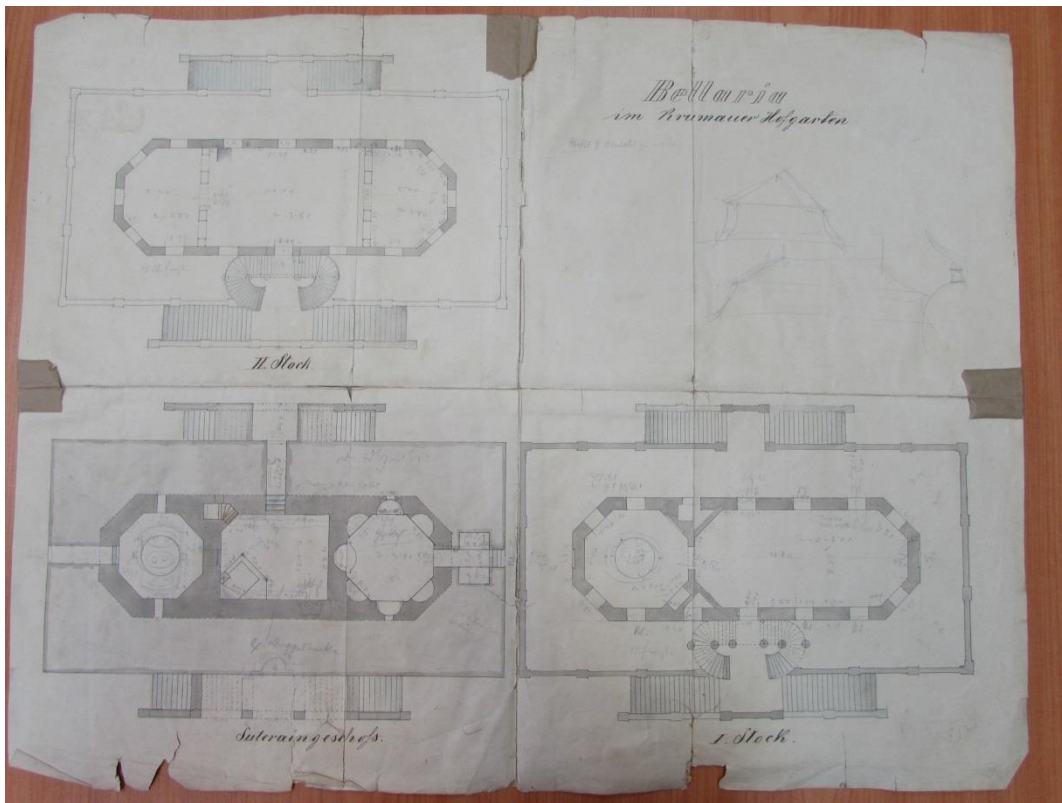
13. Hlavní středová cesta s ornamentálním vzorem - kolem roku 1900



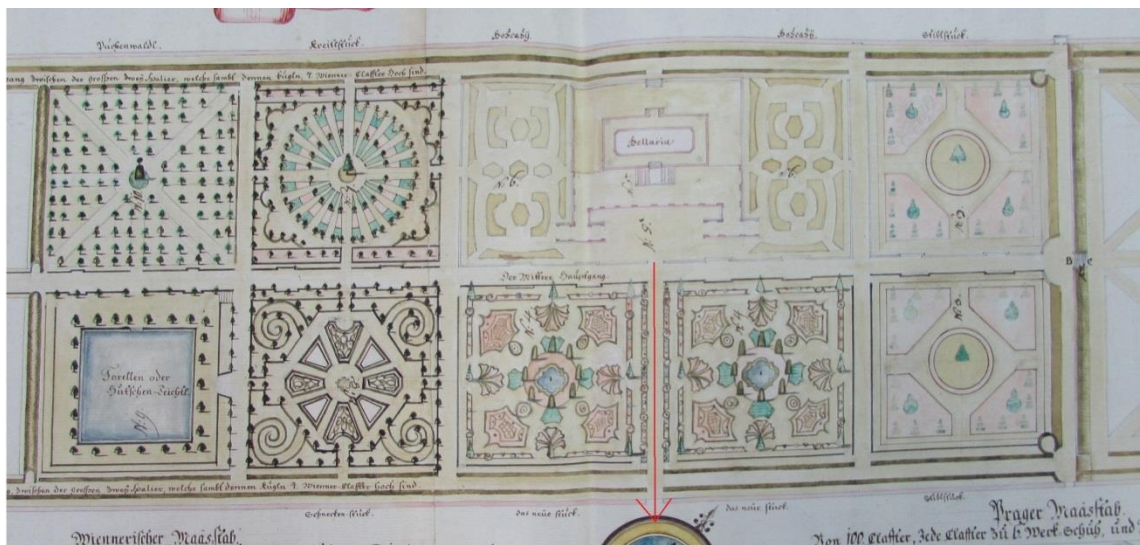
14. Letohrádek Bellarie s otáčivým hledištěm



15. Letohrádek Bellarie



16. Půdorys Bellarie (nahore 2. patro, vlevo dole suterén, vpravo 1. patro)



17. Letohrádek Bellarie – architektonická osa



18. Horní galerie



19. Velký sál v 1. patře



20. Fresková výzdoba velkého sálu v 1. patře – alegorie hudby a malířství



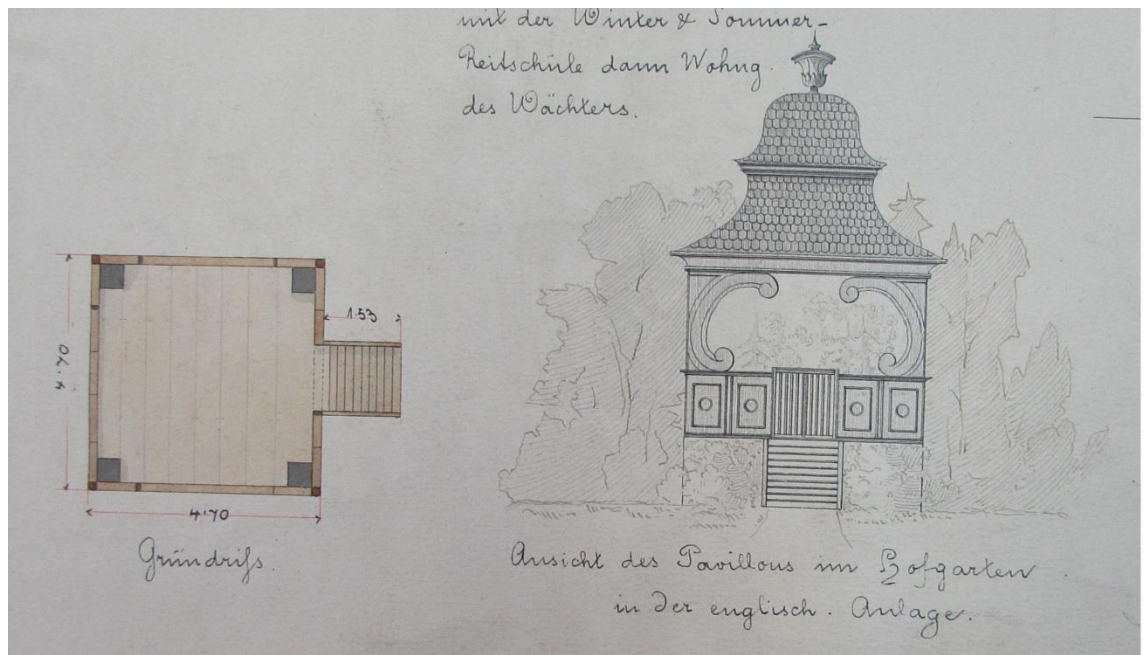
21. Malý salonek s kouzelným stolem



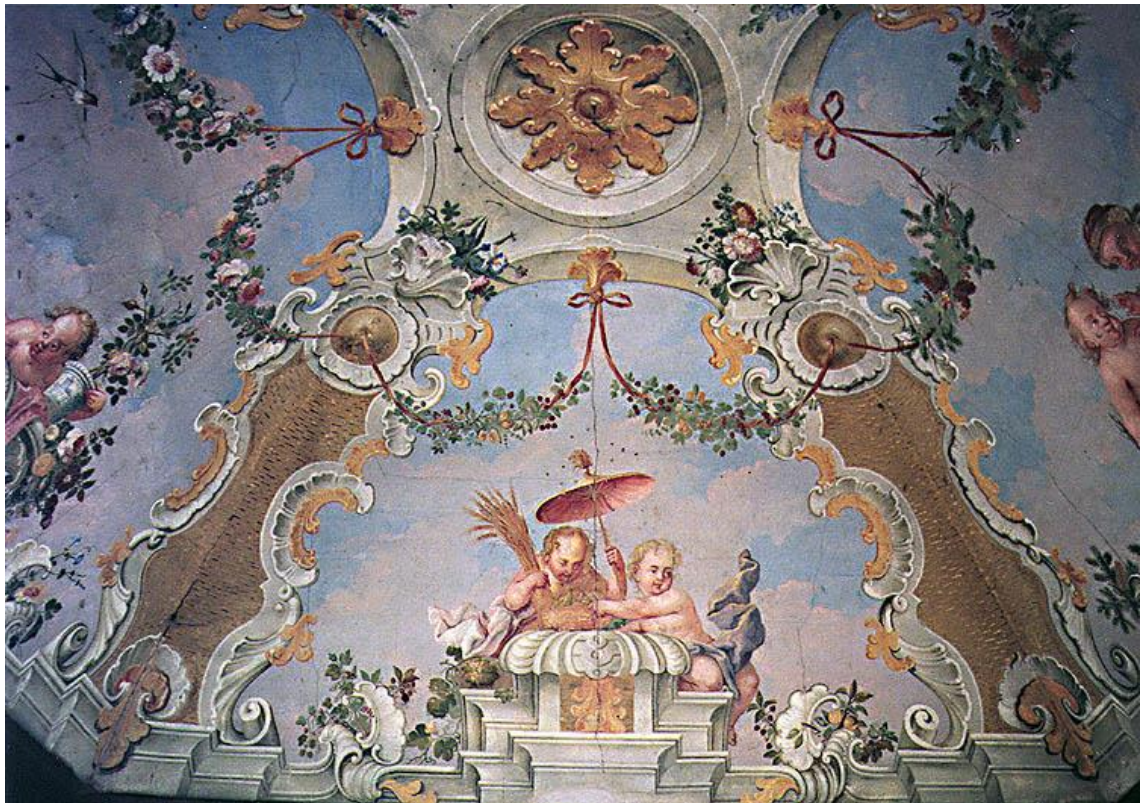
22. Fresková výzdoba v salonku s kouzelným stolem



23. Hudební pavilon

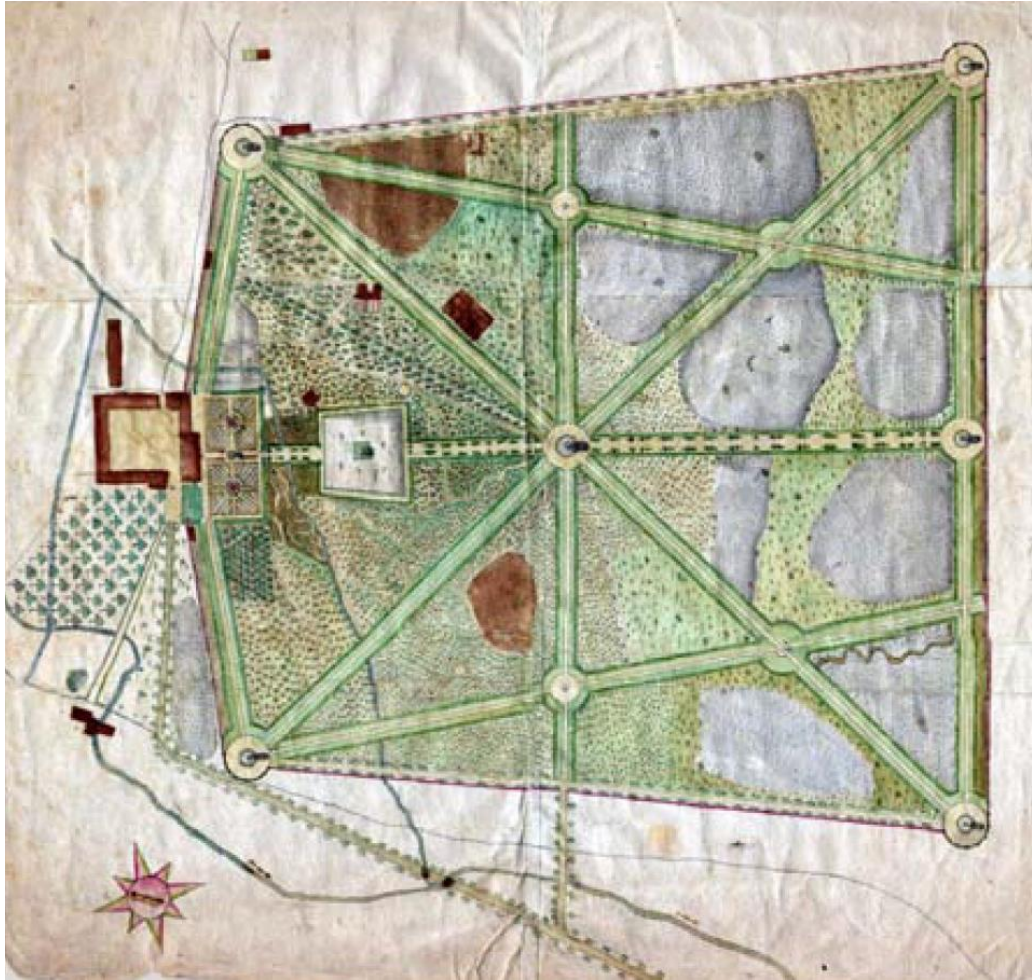


24. Půdorys a nárys Hudebního pavilonu

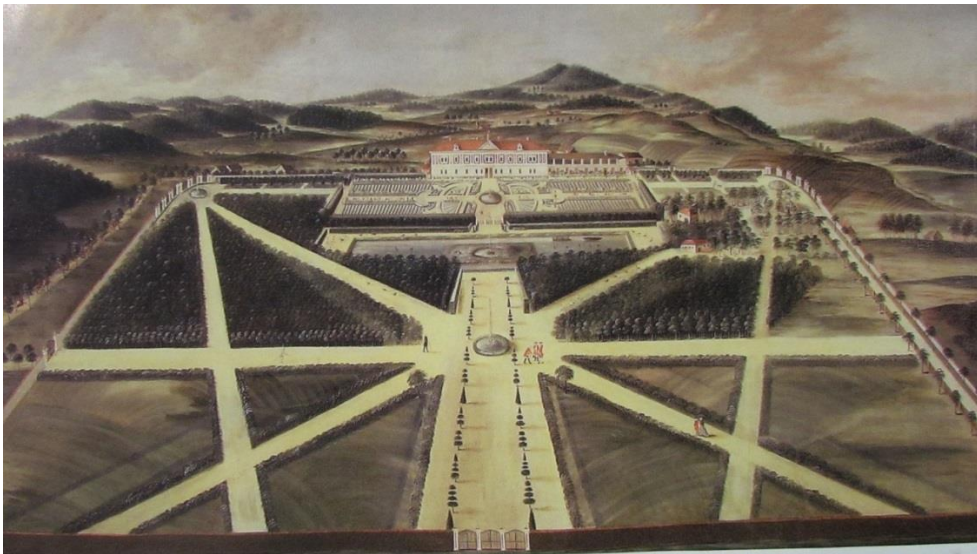


25. Fresková výzdoba Hudebního pavilonu

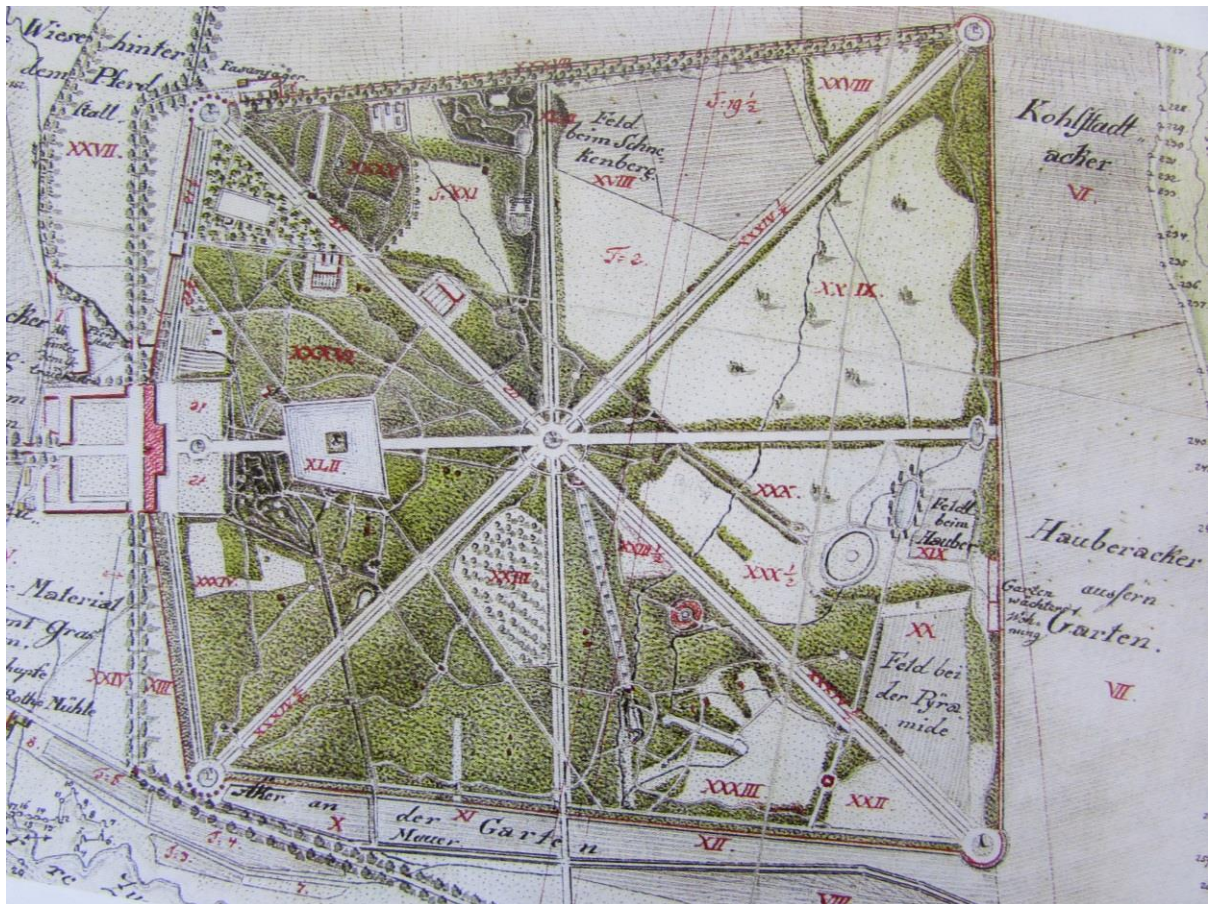




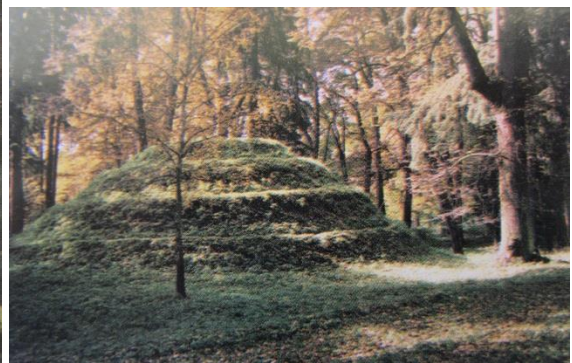
26. Plán Červeného Dvora z roku 1769-79



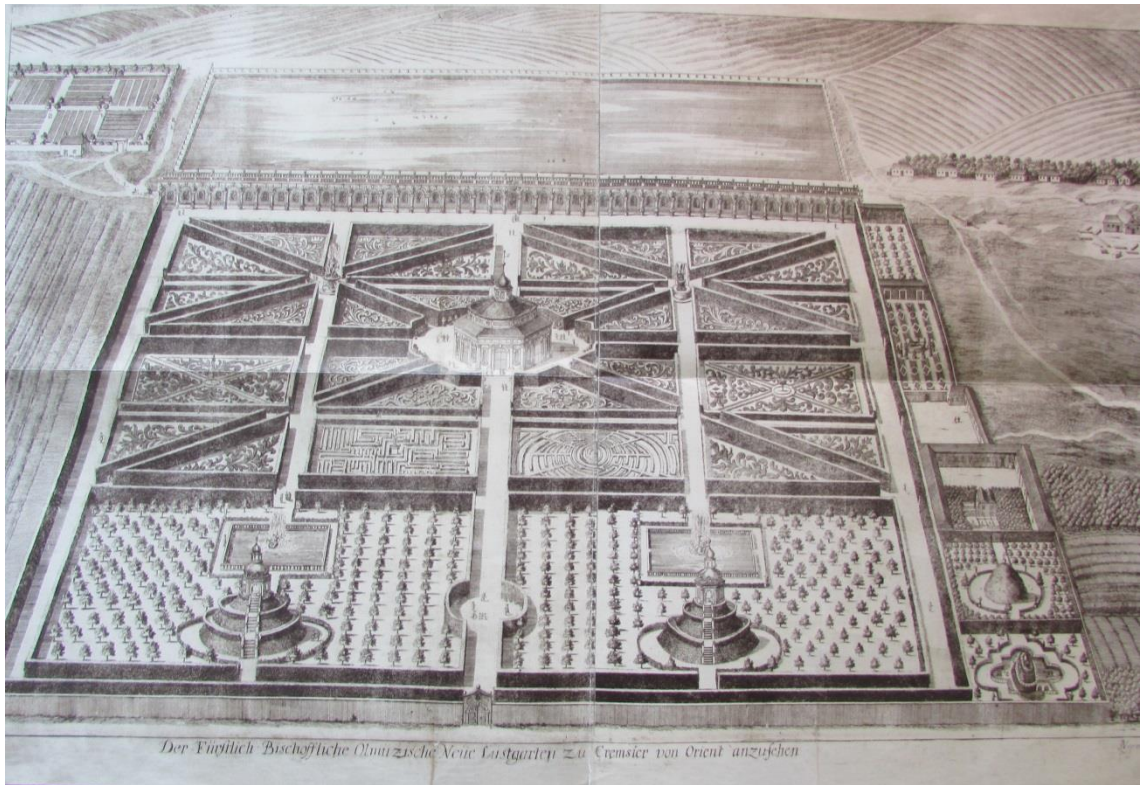
27. Veduta zámku Červený Dvůr - 1760



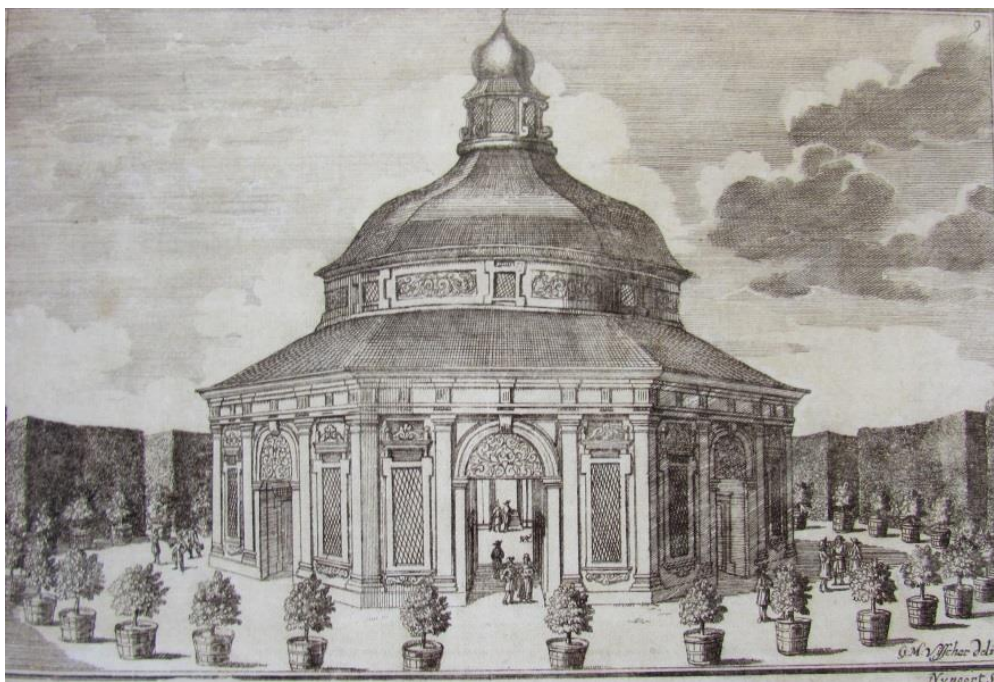
28. Plán Červeného Dvora z roku 1819



29. a) antický chrám zámecké zahrady (vlevo), b) Schneckenberg (vpravo)



30. Libosad v Kroměříži – celkový pohled, 1691



31. Centrální pavilon v Libosadu, 1691



32. Králičí kopec (vlevo) a ptačí voliéra (vpravo) v Libosadu



33. Kašna Tritónů

## 12. Seznam použitých pramenů a literatury

### 12.1. Literatura

- B. Bečvářová, *Dvorní zahrada na Krumlově*, Československé zahradnické listy XXIV.
- Z. Bezecný, M. Gaži, M. C. Putna, *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, Národní památkový ústav, ú. o. p. České Budějovice, 2008.
- O. J. Blažiček, *Sochařství baroku v Čechách*, Praha 1958.
- K. Cichrová – P. Pavelec, *Bellaria. František Jakub Prokyš – rokokový malíř*. České Budějovice, 2008.
- Zdeněk Dokoupil, *Zahrada a park v historickém vývoji*, Praha 1957.
- Zdeněk Dokoupil, P. Neumann, D. Riedl, I. Veselý, *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*, 1957.
- Karel Hieke, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984.
- Anna Kubíková, *Zaniklá krumlovská knížecí zahrada na Novém Městě*, Památky a příroda 11, 1986, s. 593–594.
- F. Matouš, *František Jakub Prokyš, barokní malíř jihočeský- I. Život*, Praha 1939.
- Václav Mencl – František Dvořák a kol., *Český Krumlov. Jeho život a umělecký růst*, Praha 1948.
- Jan Muller, *Český Krumlov. Hrad a zámek*, Praha 1996.
- Jiří Olšan, *Zámecká zahrada v Českém Krumlově – historie, současnost a budoucnost*, Zprávy památkové péče 67, 2007, č. 4.
- Jiří Olšan, *Zahrady v obrazu města a krajiny Českého Krumlova – Od středověkých počátků do roku 1918*, Český Krumlov. Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví, 2010.
- Božena Pacáková - Hošťálková – Jaroslav Petřů – Dušan Riedl – Antonín Marian Svoboda, *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1999.

P. Pavelec, „*Schwarzenberský*“ malíř František Jakub Prokyš, in: Schwarzenbergové v České a Středoevropské kulturní historii, 2008.

M. Pavlátová, *Krajinářské parky v Jižních Čechách – vznik a utváření*, In: Parky jižních Čech – Evropské přírodní a krajinářské parky. Červený Dvůr 1991.

M. Pavlátová – M. Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, 2004.

A. M. Svoboda, *Pěstování okrasných rostlin na Červeném Dvoře*, In: Parky jižních Čech – Evropské přírodní a krajinářské parky. Červený Dvůr 1991.

Pavel Vlček a kol., *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.

Jiří Zálaha, *Zámecká zahrada v Českém Krumlově v 17. století*, Památky a příroda, 9, 1985, Praha 1985.

J. Zálaha, *Zámecký park u Červeného Dvora*, In: Parky jižních Čech – Evropské přírodní a krajinářské parky. Červený Dvůr 1991.

O. Zatloukal, *Et in Arcadia ego: Historické zahrady Kroměříže*, Olomouc 2014.

## **12.2.      Prameny**

Ivo Hofman, *Český Krumlov – rekonstrukce zámeckých zahrad*, Studie, část A 0, písemná zpráva, České Budějovice 1966.

Anna Kubíková, *Krumlovská zámecká zahrada – její historie*, in: Anna Kubíková – Jiří Olšan, *Zámecká zahrada v Českém Krumlově*. Archivní a uměleckohistorický průzkum (rkp.), Památkový ústav v Českých Budějovicích, České Budějovice 1998.

V. Steinerová, *Andrea Altomonte. Architekt vídeňského pozdního baroka a jeho činnost na českých panstvích Schwarzenbergů*, diplomová práce, Ústav dějin umění, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2002.

Informační štítek v letohrádku Bellarie.

### 12.3. Internetové zdroje

Markéta Šantrůčková, *Zahradní architektura - Zahrada jako pozemský obraz ráje*, <http://elearning.historickededictvi.com/zobraz/materialy/odborne-texty/zahradni-architektura>, vyhledáno 10.3.2016.

*Květná zahrada – návrat do historie* [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Kvetna-zahrada-navrat-do-historie%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Kvetna-zahrada-navrat-do-historie%20(4).pdf), vyhledáno 5.4.2016.

*Průvodce zámeckou zahradou:* <http://www.nczk.cz/pruvodce-ke-stazeni.html>, vyhledáno 5.4.2016.

### 13. Seznam obrazových příloh

1. Zámek Český Krumlov, foto: [www.newgo.cz/cesky-krumlov-pro-2-s-vyhledem-na-zamek-v-domku-kata-mateje](http://www.newgo.cz/cesky-krumlov-pro-2-s-vyhledem-na-zamek-v-domku-kata-mateje), vyhledáno 23.4.2016.
2. Geometrický plán dvorní a kuchyňské zahrady v Krumlově na Novém Městě, autor: F Plansker 1768, foto: M. Pavlátová – M. Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, 2004, s. 113.
3. Niva Polečnice s oborou v místech Jelení zahrady, 1792, foto: M. Pavlátová – M. Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, 2004, s. 106.
4. Plán zámecké zahrady před rokem 1706, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I 7 G alfa 2 a.
5. Plán zámecké zahrady po roce 1706, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. N. I 22 a.
6. Plán zámecké zahrady – 1750, autor Jan Jiří Plansker. SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. I N.136.
7. Plán zámecké zahrady – 1776, foto: Zdeněk Dokoupil, P. Neumann, D. Riedl, I. Veselý, *Historické zahrady v Čechách a na Moravě*, 1957, obrazová příloha.
8. Mapa zámku Český Krumlov – 1792, ing. Jan Nepomuk Šimoušek, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. IA D N. 1.

9. Plán zámecké zahrady – 1816, autor ing. Josef Falta. SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. IA B N. 108.
10. Katastrální mapa města Český Krumlov 1826, autor Ing. Josef Langweil, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, zavěšena na zdi badatelný.
11. Plán zámecké zahrady – 1910, autor Antonín Kural, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, Schwarzenberská vrchní stavební správa, plán č. 8620.
12. Historická fotografie letohrádku Bellarie s ornamentálním květinovým vzorem, foto: [http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek\\_zahrada\\_bellar.xml](http://www.castle.ckrumlov.cz/docs/cz/zamek_zahrada_bellar.xml), vyhledáno: 23.4.2016.
13. Středová cesta kolem roku 1900, historické foto, foto: <http://www.castle.ckrumlov.cz/img.php?img=235&LANG=cz>, vyhledáno 23. 4. 2016.
14. Letohrádek Bellarie s otáčivým hledištěm, foto: <http://www.castle.ckrumlov.cz/img.php?img=1367&LANG=cz>, vyhledáno: 23.4.2016.
15. Letohrádek Bellarie, foto: autorka.
16. Půdorys Bellarie, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. IA B N. 747 a.
17. Letohrádek Bellarie – architektonická osa, vytvořila autorka.
18. Horní galerie letohrádku Bellarie, foto: <http://www.ceskykrumlov.com/prohlidka/hrad-a-zamek-cesky-krumlov/zamecka-zahrada/>, vyhledáno: 23.4.2016.
19. Velký sál v 1. patře, foto: Z. Bezecný, M. Gaži, M. C. Putna, *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, Národní památkový ústav, ú. o. p. České Budějovice, 2008, s. 358.
20. Fresková výzdoba velkého sálu v 1. patře, autor František Jakub Prokyš, foto: autorka.
21. Malý salonek s kozelným stolem, foto: <http://www.zamekceskykrumlov.eu/popis-zameckeho-arealu>, vyhledáno: 23.4.2016.



22. Fresková výzdoba s salonku s kouzelným stolem, autor: František Jakub Prokyš, foto: autorka.
23. Hudební pavilon, foto: autorka.
24. Půdorys a nárys Hudebního pavilonu, SOA Třeboň, pracoviště Český Krumlov, fond Velkostatek Český Krumlov, sign. IA B N. 5.
25. Fresková výzdoba Hudebního pavilonu, autor: František Jakub Prokyš, foto: <http://www.castle.ckrumlov.cz/img.php?img=1135&LANG=cz>, vyhledáno: 23.4.2016.
26. Plán Červeného Dvora 1769-1779, státní hrad a zámek Český Krumlov, inv. č. K11898.
27. Veduta zámku Červený Dvůr se zharadou, autor neznámý, okolo roku 1760, foto: M. Pavlátová – M. Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, 2004, s. 101.
28. Geometrický plán knížecí schwarzenerské zahrady a dvora Červený Dvůr, autor: Josef Langweil, 1819, foto: M. Pavlátová – M. Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, 2004, s. 22.
29. a) Antický chrám v Červeném Dvoře, schwarzenberské album akvarelů z 20. let 19. století, foto: M. Pavlátová – M. Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, 2004, s. 22.  
b) Schneckenberg, autor: J. Kraus, 2003, foto: M. Pavlátová – M. Ehrlich a kol., *Zahrady a parky Jižních Čech*, 2004, s. 103.
30. Celkový pohled na Libosad v Kroměříži, J. van den Nypoort podle G. M. Vischera, mědirytina, 1691, foto: O. Zatloukal, Et in Arcadia ego: Historické zahrady Kroměříže, Olomouc 2014, obrazová příloha.
31. Centrální pavilon v Libosadu, J. van den Nypoort podle G. M. Vischera, mědirytina, 1691, foto: O. Zatloukal, Et in Arcadia ego: Historické zahrady Kroměříže, Olomouc 2014, s. 33.
32. Králičí kopec a ptačí voliéra v Libosadu, J. van den Nypoort podle G. M. Vischera, mědirytina, 1691, foto: O. Zatloukal, Et in Arcadia ego: Historické zahrady Kroměříže, Olomouc 2014, s. 40, 41.

33. Kašna Tritónů v Libosadu, J. van den Nypoort podle G. M. Vischera, mědirytina, 1691, foto: O. Zatloukal, Et in Arcadia ego: Historické zahrady Kroměříže, Olomouc 2014, s. 32.